

Niet achter het behang... maar wat dan?

Methodiek doelgerichte
opvoedingsondersteuning

Christa Nieuwboer

Noordhoff Uitgevers

Niet achter het behang . . . , maar wat dan?

'Begrip brengt geluk'

Dit boek is mede mogelijk gemaakt door Fontys Hogeschool Pedagogiek

Niet achter het behang..., maar wat dan?

Methodiek doelgerichte opvoedingsondersteuning

Drs. Christa Nieuwboer

Eerste druk

Noordhoff Uitgevers Groningen/Houten

Ontwerp omslag: G2K-designers, Groningen
Omslagillustratie: iStock
Cartoons: Auke Herrema, Delft

Eventuele op- en aanmerkingen over deze of andere uitgaven kunt u richten aan: Noordhoff Uitgevers bv, Afdeling Hoger Onderwijs, Antwoordnummer 13, 9700 VB Groningen, e-mail: info@noordhoff.nl

0 1 2 3 4 5 / 14 13 12 11 10

© 2010 Noordhoff Uitgevers bv Groningen/Houten, The Netherlands.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor verschuldigde vergoedingen te voldoen aan Stichting Reprorecht (postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/reprorecht). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without the prior written permission of the publisher.

ISBN (ebook) 978-90-01-84751-7
ISBN 978-90-01-78507-9
NUR 847

Woord vooraf

De afgelopen jaren heb ik vanuit mijn particuliere praktijk adviezen gegeven aan ouders, die vragen stelden rond het gedrag of de ontwikkeling van hun kinderen of rond hun ouderschap. Daarnaast heb ik verschillende methodieken van pedagogische advisering leren kennen tijdens mijn docentschap aan de Fontys Hogeschool Pedagogiek.

Waar ouders vragen hebben en professionals antwoord geven, kunnen we spreken over opvoedingsondersteuning. Opvoedingsondersteuning bestrijkt daarom een breed gebied van activiteiten, van campagnes over alcoholgebruik bij jongeren tot een gesprekje met de leerkracht op de basisschool. In Nederland wordt in toenemende mate gewerkt met zogenoemde evidence-based interventies, zoals bepaalde oudercursussen of specifieke pedagogische methodieken die hun effectiviteit hebben bewezen. Studenten, die in hun toekomstige beroepspraktijk met vragen van ouders worden geconfronteerd, worden echter lang niet allemaal opgeleid in een dergelijke interventie of methodiek. Zij moeten in staat gesteld worden zich een basis voor opvoedingsondersteuning eigen te maken, die los staat van een specifieke cursus of visie. Dit boek is geschreven om studenten die basis te bieden. Het kan daarbij gaan om studenten uit diverse studierichtingen, zoals Pedagogiek, de Pabo, Sociale studies, Psychologie, Lerarenopleiding, Personeel en Arbeid, Logopedie, Theologie enzovoort.

Dit boek is op twee uitgangspunten gebaseerd. Allereerst staat altijd het kind, met zijn mogelijkheden en beperkingen, centraal. Daarnaast activeert de opvoedingsondersteuner de ouder in het zoeken naar de meest geschikte aanpak voor opvoedvragen. Deze twee uitgangspunten leiden ertoe dat de opvoedingsondersteuner soms alleen informatie biedt, soms uitdagende vragen stelt, dan weer situaties zeer gedetailleerd doorspreekt of zelfs nieuwe vaardigheden met de ouder oefent. Opvoedingsondersteuning is het begeleiden van een leerproces. De mate van ondersteuning is afhankelijk van de behoefte van de ouder. Eén van de belangrijkste vaardigheden voor de opvoedingsondersteuner is dan ook om te weten wat hij moet en kan bieden – en wanneer en naar wie hij moet doorverwijzen. Dit boek biedt een stapsgewijze methodiek voor het eerste en suggesties voor het tweede. Dit boek is tot stand gekomen dankzij de steun van verschillende mensen. Sommigen wil ik hier bij name noemen en bedanken.

Allereerst Rogier van 't Rood, mijn echtgenoot. Ik deel met hem onder meer de passie voor het bevorderen van empowerment – in onderwijs, inburgering, sociale activering, pedagogiek en opvoeden. Het is geweldig om dagelijks herkenning en inspiratie te vinden voor dit werk, dat ons beiden zo boeit en waardoor zoveel mensen zich kunnen ontwikkelen. Onze kinderen weten nog niet waar het allemaal goed voor is, maar ze hebben geaccepteerd dat ik vaak niet beschikbaar was en hebben me desondanks altijd met hun blijdschap, vrolijkheid en speelsheid omringd.

Marieke van den Hurk, teamleider van de Minor Pedagogische Advisering van de Fontys Hogeschool Pedagogiek bedank ik voor het kritisch meelesen. Haar heldere blik gaf richting en moed om het boek te schrijven.

Twee groepen mensen wil ik nog noemen. Minorstudenten aan de Fontys Hogeschool Pedagogiek hebben mij door hun rollenspellen inzicht gegeven in welk boek zij nodig hebben. En ten slotte zou dit boek er natuurlijk niet geweest zijn zonder de ouders, die De Ouderschapscoach de afgelopen jaren hebben geconsulteerd. Op hun hulpvragen is de methodiek gebaseerd. Ik waardeer hun openheid en bereidheid tot leren. Zij hebben mij nog het meest geleerd!

Drs. Christa Nieuwboer
De Ouderschapscoach

Inhoud

Visie en opbouw van dit boek 9

- 1 Analyse, wat is er aan de hand? 15**
 - 1.1 Professionele opvoedingsondersteuning 16
 - 1.1.1 In contact met ouders 17
 - 1.1.2 Invloeden op de communicatie 17
 - 1.1.3 Regie over de communicatie 17
 - 1.1.4 Jouw professionele houding 19
 - 1.1.5 Helderheid scheppen en regie houden 22
 - 1.2 De Toolbox Analyse: wat is er aan de hand? 23
 - 1.2.1 Tool Verhaalanalyse 24
 - 1.2.2 Tool Opvoedbalans 26
 - 1.2.3 Tool Ontwikkelingsverloop 29
 - 1.2.4 Tool Opvoedkompas 33
 - 1.2.5 Tool Ernst van de opvoedsituatie 36
 - Samenvatting van stap 1 39
 - Oefencasus met richtvragen, 'Gek op games' 40

- 2 Doelstellingen, wat kunnen we bereiken? 41**
 - 2.1 Professionele opvoedingsondersteuning 42
 - 2.1.1 Van negatief naar positief 42
 - 2.1.2 Van positief naar empowerment 45
 - 2.1.3 Empowerment als leerproces 48
 - 2.1.4 Activeren en motiveren 49
 - 2.1.5 Doelstellingen formuleren 51
 - 2.2 De Toolbox Doelstellingen: wat kunnen we bereiken? 51
 - 2.2.1 Tool Positie van het kind 52
 - 2.2.2 Tool Positie van de ouder 56
 - 2.2.3 Tool Uitdagen in plaats van eisen 59
 - Samenvatting van stap 2 64
 - Oefencasus met richtvragen, 'Mijn kind zegt geen woord tegen vreemden' 65

- 3 Aanpak, hoe pakken we het aan? 67**
 - 3.1 Professionele opvoedingsondersteuning 68
 - 3.1.1 Ouderschap in beeld 69
 - 3.1.2 Soorten problemen 70
 - 3.1.3 Regie over het proces 71
 - 3.2 De Toolbox Aanpak: hoe pakken we het aan? 72
 - 3.2.1 Kennistool: je kind kennen 74
 - 3.2.2 Kennistool: je rol als opvoeder kennen 76
 - 3.2.3 Kennistool: hulpbronnen kennen 80
 - 3.2.4 Vaardigheidentool: de 'kan je dat'-houding versterken 82
 - 3.2.5 Vaardigheidentool: de 'je doet maar'-houding versterken 91
 - 3.2.6 Vaardigheidentool: de 'je mag niet'-houding versterken 97

- 3.2.7 Vaardighedentool: de 'je moet'-houding versterken 107
- 3.2.8 Vaardighedentool: het contact versterken 112
 - Samenvatting van stap 3 119
 - Oefencasus met richtvragen, 'Ze wil er sexy uitzien' 120

4 Evaluatie, is het gelukt? 121

- 4.1 Professionele opvoedingsondersteuning 122
 - 4.1.1 Niveaus van evalueren 123
 - 4.1.2 Reflectie op je professioneel handelen 125
 - 4.1.3 Afsluiting van het proces 127
- 4.2 De Toolbox Evaluatie: is het gelukt? 128
 - 4.2.1 Tool Tussenevaluatie 129
 - 4.2.2 Tool Directe evaluatie 136
 - 4.2.3 Tool Resultaatevaluatie 139
 - Samenvatting van stap 4 142
 - Oefencasus met richtvragen, "Fukkin" hulp' 143

Bijlagen Integraal oefenen 145

- 1 Scènes in de supermarkt 145
- 2 Slapeloos bezorgd 151
- 3 Strijd om zomerjurkjes 152
- 4 Verhuizing naar flat 153
- 5 Mijn dochter kleedt zich te sexy 156

Literatuur 161

Visie en opbouw van dit boek

Dit boek is bedoeld voor (toekomstige) beroepskrachten die ouders in de opvoeding ondersteunen. Ouders komen met tal van zulke ondersteunende professionals in aanraking. Denk aan de kinderleidster, de leerkracht, de trainer van de sportclub, de huisarts, de sociaal verpleegkundige op het consultatiebureau, de buurthuiswerker, de maatschappelijk werker, de intern begeleider, de jeugdwerker, de opbouwwerker, de gezinsvoogd, de straatcoach... Of het nu is tijdens een tienminutengesprek op school of een gesprek in een Centrum voor Jeugd en Gezin, het begeleidingsproces kan uit dezelfde stappen bestaan zoals ze in deze methodiek beschreven worden. Door middel van het boek leer je een systematische manier om de opvoeding te ondersteunen.

Procesgericht stappenplan

Er zijn grofweg twee manieren om ouders te helpen als zij zelf niet helemaal weten wat ze met een situatie aanmoeten. Je kunt hen vertellen hoe zij het het beste kunnen aanpakken; of je kunt hen anders naar de situatie laten kijken, zodat zij nieuwe handelingsmogelijkheden zien.

Het laatste is op den duur natuurlijk veel effectiever. Ouders zullen zelfvertrouwen opbouwen, zij worden zelf competent en kunnen ook een nieuwe problematische situatie beter het hoofd bieden.

Voor de opvoedingsondersteuner betekent dit, dat deze deskundig moet zijn in het begeleiden van het proces – naast uiteraard in kennis over kinderen en ouders.

Het stappenplan in dit boek leert je om doelgericht te werken. Doelgericht werken heeft als kenmerk dat je jezelf en de ouder uitdaagt om te werken aan een aanpak die ook echt haalbaar is. Je werkt aan begrip over het kind en grip op de opvoedsituatie, met andere woorden: je werkt aan empowerment.

In de methodiek van De Ouderschapscoach staat het proces tussen ouder(s) en opvoedingsondersteuner centraal, in de vorm van een procesgericht stappenplan. Dat betekent dat de opvoedingsondersteuner bij iedere hulpvraag – hoe verschillend ook – steeds dezelfde stappen doorloopt om de situatie aan te pakken en de ouders in dit proces mee te nemen.

Vier stappen

Het procesgericht stappenplan bestaat uit vier stappen, die de rode draad vormen door de methode De Ouderschapscoach heen. Iedere stap heeft zijn eigen kenmerken. Daarom bestaat dit boek uit vier hoofdstukken.

De vier stappen zijn, in het kort:

- 1 Analyse: wat is er aan de hand? Tijdens deze stap verzamel je doelbewust informatie en kom je aan de weet welke factoren een rol spelen in de hulpvraag.
- 2 Doelstellingen: wat kunnen we bereiken? Dit is de stap waarin je concrete doelen formuleert, waardoor de ouder 'begrip' en 'grip' krijgt.

- 3 Aanpak: hoe pakken we het aan? Bij deze stap gaat het om het versterken van kennis en vaardigheden van de ouder.
- 4 Evaluatie: wat is het resultaat? Tijdens deze stap kijk je of en in welke mate de opvoedingsondersteuning zin heeft gehad.

Deze vier stappen zijn gebaseerd op de Empowerment-driehoek van Van 't Rood (1998). Hij beschrijft dat de mate van empowered-zijn af te meten is aan de mate van zelforganisatie van mensen. Met andere woorden: mensen kunnen zelfstandig beslissen en handelen indien zij hun situatie begrijpen, gemotiveerd zijn en de juiste middelen hebben. Dat zijn de drie elementen om een verandering tot stand te brengen.

Andersom zou je kunnen zeggen: mensen die hulp vragen, zien vaak niet meer wat de mogelijkheden en kansen in een situatie zijn. Ze zitten vast in hun gedachten over hoe de situatie is en zijn niet goed in staat een nieuwe analyse te maken. Of zelfs als zij dit kunnen, en zij kunnen wellicht zelfs meerdere scenario's bedenken, het hen ontbreekt aan een concrete impuls om iets te kiezen, ergens aan te gaan werken. Of zij willen wel veel, maar weten niet hoe, zodat zij niets bereiken. Bij elk van de drie elementen kan het misgaan.

Het vermogen van zelforganisatie brengt rust in dit proces. Door mensen te helpen een heldere analyse te maken, een doel te formuleren en een bijbehorende aanpak te kiezen, krijgen zij vertrouwen in hun eigen kunnen; zij doen succeservaringen op en worden meer empowered.

Dit boek leert je om het proces van zelforganisatie te gebruiken. Daarmee leer je ouders te begeleiden met als doel dat zij empowered met hun vragen en problemen kunnen omgaan.

Tools

Bij elk van de voorgaande stappen horen middelen, tools. Dat zijn gereedschappen om met de casus te werken. Bij gereedschappen moet je denken aan theorieën en/of benaderingen die je helpen een casus vanuit een pedagogisch perspectief te bekijken en het proces van opvoedingsondersteuning bewust te doorlopen. Theorie gaat in dit boek niet vóór praktijk. Vanuit een casus ga je op zoek naar de gereedschappen, de tools, die je helpen om de vraag goed te begrijpen en voor een aanpak te kiezen. Als je een klus in huis te doen hebt, ga je je ook niet eerst verdiepen in alle toepassingsmogelijkheden van een hamer, een schroevendraaier, een boor en een decoupeerzaag. Dat heeft geen enkele zin. Zulke kennis blijft bovendien niet hangen. Je analyseert wat de klus inhoudt (bijvoorbeeld een muur schilderen) en daarna kies je voor het juiste gereedschap (de roller – en niet de hamer).

Gesprekken en e-mailconsulten

De casussen in dit boek zijn deels gesprekken en deels e-mailconsulten. Een gesprek heeft vanzelfsprekend een heel andere dynamiek dan een consult per e-mail.

In een gesprek krijg je directe feedback of het adviesgesprek de goede kant op gaat, het is een gezamenlijk proces. Je hebt gesprekstechnieken nodig om het proces te begeleiden en participatief te werken, dat wil zeggen: dicht bij de mogelijkheden van de ouder en het kind te blijven, aan te sluiten op wat in

de eerste fase van het gesprek gezegd is, de aanknopingspunten in het leven van ouders en kinderen te ontdekken en de behoefte aan kennis en vaardigheden te herkennen en doeltreffend te versterken.

Een e-mailconsult wordt gekenmerkt door de vertraging in de reactietijd; om te voorkomen dat er tientallen mails uitgewisseld moeten worden, vraagt dit veel voorstellingsvermogen van de opvoedingsondersteuner. Je moet altijd iets concreets bieden en de hulpvrager serieus nemen. De hulpvrager zoekt geen lijstje met standaardtips, anders heeft hij die al gevonden op het internet. Iedere hulpvraag moet dus zorgvuldig bekeken worden en je moet de hulpvrager zowel kennis als vaardigheden aanbieden. Daarmee kan de ouder grip krijgen op zijn eigen situatie, waardoor zijn houding ook verandert.

De casussen en voorbeelden die in dit boek behandeld worden, komen deels uit de praktijk, deels uit rollenspellen en oefeningen met studenten.

Professionele opvoedingsondersteuning

Om ouders te kunnen ondersteunen heeft een beroepskracht professionele kennis, houdingen en vaardigheden nodig. Deze drie elementen van een competente professional in de opvoedingsondersteuning houden het volgende in:

- 1 houding: twee kanten van deskundigheid;
- 2 kennis: het beoordelen van een probleem;
- 3 vaardigheden: het geven van adviezen.

Ad 1 Houding: twee kanten van deskundigheid

Er wordt nogal eens gezegd dat ouders de echte deskundigen zijn wat betreft hun kind, en ongetwijfeld is dat zo: zij kennen hun kind door en door, zij weten bovendien als geen ander wat ze wel en niet bereid zijn te ondernemen om iets aan de opvoedsituatie te veranderen. De ouders kennen alle aspecten die de situatie beïnvloeden, zij staan er 24 uur per dag middenin.

Het bevorderen van empowerment wordt nogal eens verward met de gedachte, dat de professional niets mag 'voorzeggen' en dat de ouder dan ook maar met 'de oplossing' moet komen. Je moet immers aansluiten bij de kwaliteit en deskundigheid van de ouder? En je mag niet vertellen hoe de ouder het moet gaan doen.

Dit is een iets te simpele voorstelling van zaken. Ja, de opvoedingsondersteuner is procesdeskundige. Maar ook inhoudsdeskundige! Dat wil zeggen: de professional moet weten wanneer het binnen het proces past om kennis en vaardigheden aan te vullen.

Waar ouders vaak op goed geluk, spontaan en per situatie op hun kind reageren, heb jij als pedagogisch professional overzicht over:

- mogelijkheden om de ontwikkeling van het kind te stimuleren;
- mogelijkheden om de opvoedvaardigheden van de ouders te versterken;
- mogelijkheden om door te verwijzen.

Een professionele houding is dan ook om vanuit dit overzicht te handelen en de regie over de opvoedingsondersteuning in handen te nemen. Overzicht en regie leer je door veel te oefenen en feedback te krijgen. De vier stappen van de methode De Ouderschapscoach helpen je om de lijn vast te houden.

Ad 2 Kennis: het beoordelen van een probleem

Je zult over deugdelijke instrumenten moeten beschikken om vragen te beluisteren, problemen te analyseren en te weten welke processen er tussen ouders en kinderen spelen.

Wat is de normale ontwikkeling van een kind? Kun je de ernst van de situatie inschatten? Welke aspecten spelen een rol en op welke onderdelen kun je ingrijpen of doorverwijzen? Hoe schat je in wat deze ouders aankunnen? Hoe motiveer je ouders?

De meeste opvoedvragen hebben meerdere dimensies. Het zijn meestal geen feitenvragen, zoals: 'op welke leeftijd kan ik beginnen met vast voedsel?' Antwoord op zulke feitenvragen kunnen ouders meestal wel op internet vinden of ze krijgen informatie bij familie, vrienden, het consultatiebureau, de leerkracht of de huisarts. Opvoedingsondersteuning is ingewikkelder dan dat. Het gaat om het proces tussen ouders en kinderen, de interactie in een gezin, gedrag dat als storend wordt ervaren en onderlinge relaties die dreigen vast te lopen. Je zult de vinger op de zere plek moeten leggen, ook als de ouder heel weinig of juist heel veel informatie verschaft. En daarbij heb je als professional de opdracht om het belang van het kind te vertegenwoordigen. Het kind heeft vaak maar bar weinig stem in het opvoedprobleem, het wordt overvraagd, niet gezien, niet geaccepteerd of het moet op zijn tenen lopen. Wat kan (gezien de leeftijd en ontwikkeling) van dit kind verwacht worden en hoe kan het kind leren om aan deze verwachtingen te voldoen? Deze vraag komt vrijwel altijd terug in het begeleiden van ouders en is een vraag die de professional steeds moet stellen. In de vier stappen komt deze vraag in verschillende varianten steeds weer terug. Het boek biedt een basis in methodisch handelen bij opvoedproblemen, die voor ouders soms behoorlijk lastig zijn. De professional moet onderscheid maken tussen zulke problemen, die door middel van ondersteuning en licht pedagogische hulp aan te pakken zijn, en meer complexe hulpvragen. Dat is een thema in stap 1.

Ad 3 Vaardigheden: het geven van adviezen

Op het internet en in tijdschriften zijn talloze tips te vinden over kinderen en opvoeden. Welke tips waardevol of waardeloos zijn is voor ouders moeilijk te beoordelen. Dat gaat heel ver. Zo schreef een jonge vader mij: 'Mijn vrouw kan de bevalling niet goed verwerken. Ik heb ergens gelezen dat het kan helpen om dan maar gauw weer zwanger te worden. Vindt u dat een goed idee?' Gelukkig vraagt deze vader het dan tenminste nog na...!

Maar ook voor de student en de beroepskracht is het soms moeilijk informatie te beoordelen. Het is gemakkelijk over iedere opvoedvraag een waslijst aan tips te verzamelen, maar dan zul je al gauw merken dat er tegenstrijdige suggesties tussen zitten. Waardoor laat je je leiden? Wat kies je?

Het is misschien verleidelijk om de gemakkelijkste weg kiezen. 'Ik geef gewoon alle tips die ik heb gevonden en dan moeten de ouders zelf maar kiezen; zij zijn toch verantwoordelijk?' Dit is niet wat van een beroepskracht verwacht mag worden. Ondanks het feit dat de ouders daarmee veel verantwoordelijkheid krijgen, heeft dit niets met empowerment te maken. De ouders zouden dan overladen worden met informatie (die ze vaak zelf ook wel kunnen vinden) en vervolgens aan hun lot overgelaten.

Je zult als beroepskracht een kader moeten hebben waar je al die losse ideeën en kennis op kunt toetsen en in kunt plaatsen. Door het volgen van de stappen in dit boek leer je een dergelijk kader te gebruiken en te ontwikkelen.

In gesprekken moet de professional over de volgende vaardigheden beschikken:

- op een juiste manier gevoelens erkennen en de hulpvraag herformuleren;
- tegelijkertijd 'denken over' de hulpvraag en doorgaan met het voeren van het gesprek;
- deelvragen identificeren;
- deeldoelstellingen formuleren en overeenkomen met de ouder;
- de kennis en kunde die de ouder al heeft aanvullen en daardoor de oplossingsvaardigheden van de ouder versterken.

In e-mailconsulten zit een zekere eenzijdigheid. Het overeenkomen van de analyse en de doelen kan niet altijd met de ouder overlegd worden. Naast de voorgaande vaardigheden vraagt dit daarom van de professional specifieke vaardigheden, zoals:

- het volgen en juist interpreteren van de informatie in de hulpvraag;
- het gebruik van empathisch, 'open' en activerend taalgebruik.

Termen

In de tekst worden steeds de termen 'opvoedingsondersteuner' of 'beroepskracht/professional' gebruikt. Dit kan breed opgevat worden, zie hiervoor. De term 'casus' moet gelezen worden als 'situatiebeschrijving' en heeft geen klinische betekenis. Het woord 'consult' duidt op het feit dat het gaat om een bewust contact tussen professional en ouder, niet zomaar een praatje op straat of na de voetbaltraining.

1

Analyse, wat is er aan de hand?

1.1 Professionele opvoedingsondersteuning

- 1.1.1 In contact met ouders
- 1.1.2 Invloeden op de communicatie
- 1.1.3 Regie over de communicatie
- 1.1.4 Jouw professionele houding
- 1.1.5 Helderheid scheppen en regie houden

1.2 De Toolbox Analyse: wat is er aan de hand?

- 1.2.1 Tool Verhaalanalyse
- 1.2.2 Tool Opvoedbalans
- 1.2.3 Tool Ontwikkelingsverloop
- 1.2.4 Tool Opvoedkompas
- 1.2.5 Tool Ernst van de opvoedsituatie

Bij het eerste ondersteuningsgesprek met een ouder of bij de eerste lezing van een e-mailvraag ben je bezig om contact te maken en informatie te verzamelen. Je wilt een indruk krijgen van de ouder en van de hulpvraag: wie bent u, wat is er aan de hand? Dit hoofdstuk behandelt deze eerste van vier stappen in het begeleidingsproces. De eerste stap helpt je om in kaart te brengen waar de ouder zich zorgen over maakt en te bepalen waar jij als professional zorg voor draagt.

Al direct bij de eerste stap zit je middenin het soms complexe proces van menselijke communicatie. De eerste paragraaf van dit hoofdstuk gaat in op de *voorwaarden* die aanwezig moeten zijn om het contact op een professionele wijze aan te gaan. Aan het eind van stap 1 kun je antwoord geven op de vraag: 'Hoe kan ik als beroepskracht met deze ouder(s) communiceren?'

In de tweede paragraaf van dit hoofdstuk gaat het over de *middelen* om informatie te verzamelen. Om een zo duidelijk mogelijk beeld te krijgen, moet je professioneel en dus methodisch te werk gaan. Dit boek biedt je daartoe vijf *tools*. Aan het eind van stap 1 kun je antwoord geven op de vraag: 'Welke aspecten kan ik in deze hulpvraag identificeren?'

Openingscasus

Als ik 'ja' zeg, zegt zij 'nee'

Jasmijn, de moeder van Fiona:

'Mijn dochtertje van tweeënhalve is heel erg ongehoorzaam. Als ik "ja" zeg, zegt zij "nee". Als ik "stop" zeg, gaat zij door. Vaak heeft ze zo'n blik op haar gezicht van: ik doe het lekker toch. Ze werkt mij en mijn man ontzettend op onze zenuwen. Mijn man onttrekt zich er dan een beetje aan en duikt achter de computer. Ik weet zelf ook niet wat ik ermee aan moet. Vaak heb ik het gevoel dat ik dat hele opvoeden nu meteen al kan vergeten, want Fiona trekt zich toch niets van ons aan.

Dat leidt tot hele taferelen buitenshuis, laatst waren we op een terrasje wat aan het drinken. Fiona wist niet wat ze wou en toen er eenmaal appelsap voor haar stond, veegde ze het hele glas in een onbewaakt moment zo van tafel. Ik schaamde me rot en ben nog een half uur boos geweest, juist omdat ik ervan baalde dat zij een gezellig moment zo verpestte, want zo vaak zitten we niet op een terrasje. Gelukkig vatte de ober het niet te zwaar op en hoefden we het glas niet te betalen.

We hebben eigenlijk bijna nooit een leuk moment. Thuis is het eten en aankleden een drama, uit is aan en hap is voor haar: mond dicht. Ze doet echt het tegenovergestelde. Ik begin elke dag al met een rothumeur omdat ik haar niet uit bed krijg. Ik heb wel eens iets gelezen over de nee-fase, maar ... gaat dit vanzelf over of kan ik er nog wat aan doen?'

1.1 Professionele opvoedingsondersteuning

Wie bieden opvoedingsondersteuning aan ouders? Dat zijn vele soorten beroepskrachten, die soms rechtstreeks met ouders, maar vaker met kinderen werken. In deze paragraaf daarom eerst aandacht voor de beroepskrachten aan wie ouders steun of advies vragen (subparagraaf 1.1.1).

Alles is communicatie. Het is zaak je daarvan bewust te zijn en zo veel mogelijk een goede invloed te hebben op die communicatie. Hiermee valt of staat jouw professioneel handelen (subparagraaf 1.1.2). Als je puur vanuit je intuïtie reageert, onderscheid je je niet van een goede buur of een familielid. Je rol als professional is anders: je gaat methodisch te werk (subparagraaf 1.1.3). In een methodisch gesprek kun je zes fases herkennen en gebruiken. Deze zorgen ervoor dat je een professionele basis legt onder je advies (subparagraaf 1.1.4). Als je deze paragraaf hebt gelezen weet je meer over de *voorwaarden*, die aanwezig moeten zijn om het contact met ouders aan te gaan. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen een gesprek en een e-mailconsult (subparagraaf 1.1.5).

Aan het eind van stap 1 kun je antwoord geven op de vraag: 'Hoe kan ik als beroepskracht met deze ouder(s) communiceren?'

1.1.1 In contact met ouders

*Beroepskrachten
Ondersteunende
professionals*

Dit boek is bedoeld voor (toekomstige) beroepskrachten die ouders in de opvoeding ondersteunen. Ouders komen met tal van zulke ondersteunende professionals in aanraking. Denk aan de kinderleidster, de leerkracht, de trainer van de sportclub, de huisarts, de sociaal verpleegkundige op het consultatiebureau, de buurthuiswerker, de maatschappelijk werker, de intern begeleider, de jeugdwerker, de opbouwwerker, de gezinsvoogd, de straatcoach, de pedagoog-online ... Je hebt als beroepskracht een andere rol en verantwoordelijkheid dan een goede buur of een familielid. Je moet invulling kunnen geven aan die rol en je daarin bekwamen. Dat betekent dat je de ernst en de aard van de hulpvraag moet kunnen herkennen en er op een professionele manier gevolg aan moet kunnen geven. Ouders mogen van de beroepskracht steun en deskundigheid verwachten.

1.1.2 Invloeden op de communicatie

Je bent allereerst afhankelijk van wat de ouder zegt en doet en hoe hij of zij zich aandient. Je krijgt indrukken door iemands kleding, door de context, het taalgebruik en de non-verbale communicatie. En natuurlijk door wat de ouder zelf beschrijft als zijn vraag of probleem.

Het verzamelen van informatie is een actief proces. Misschien heeft de ouder al goed nagedacht over de vraag, waar hij mee komt. Maar het kan ook zijn dat hij vage gevoelens en gedachten heeft, die hem ertoe brengen een vraag te stellen, zonder nog precies te weten waar het aan ligt.

Daarnaast ben jij de gesprekspartner van de ouder. Jij hebt ook je achtergrond, je kamer en kleding, je briefpapier of website, je vermoeidheid of alertheid.

Je bent nog wat onzeker over je kennis of je hebt al veel ervaring. Bovendien ben je niet direct betrokken bij het probleem, je kunt er van een afstandje naar kijken. Of je hebt precies hetzelfde meegemaakt met je eigen kinderen of als kind. Dit alles is ook van invloed op de communicatie met ouders.

1.1.3 Regie over de communicatie

*Regie of
coaching*

In hoeverre moet jij deze communicatie sturen? Gaat sturing niet in tegen de autonomie van de ouder? Sturing heeft een wat negatieve klank. Ik spreek liever over regie of coaching: je schept de voorwaarden om de ouder zijn verhaal te laten doen. Iemand zomaar laten praten is geen ruimte geven, dat is onrust en willekeur. Je kunt daar niet op voortbouwen. Je moet dus actief en methodisch informatie verzamelen.

Praktijkvoorbeeld 1.1 Meer dan het geven van tips

Gesprek 1

De ouder: 'Mijn kind wil geen groenten eten.'

De opvoedingsondersteuner: 'U heeft een kind dat geen groenten wil eten. Ik raad u dan aan om sausjes van groenten te maken en die door de macaroni te doen. U kunt ook groentesoep of rauwkost geven. Veel succes.'

Gesprek 2

De ouder: 'Mijn kind wil geen groenten eten.'

De opvoedingsondersteuner: 'Hoe oud is uw kind?'

'Leo is net 1 jaar geworden.'

'Heeft hij wel eens groenten gegeten, of nog nooit?'

'Nee, hij spuugt het altijd uit.'

'Wanneer bent u begonnen met het geven van vaste voeding?'

'Toen Leo zes maanden was.'

'Wat gaf u dan?'

'We gaven Leo vooral fruithapjes. Hij vond potjes met groenten erin niet lekker.'

'Hoe merkte u dat?'

'Hij spuugde het uit.'

'Gaf u vooral potjes uit de winkel?'

'Ja, we hebben alle potjes uit de winkel uitgeprobeerd. Hij spuugde alles uit.'

'Bedoelt u dat hij echt moest overgeven, of sputterde hij en slikte hij niets door?'

'Dat laatste, ja, hij sputtert alles uit.'

'Heeft u het een paar dagen achter elkaar aangeboden?'

'Nee, als ik het een paar dagen vol zou houden, zou hij misschien helemaal niets eten.'

'Wat eet hij dan wel?'

'Brood en wat rijst en stukjes vlees, dat vindt hij wel lekker.'

'Dus eten op zich is geen probleem.'

'Nee, dat is altijd wel gezellig, er gaat altijd wel wat in. Behalve als we groente proberen.'

'Heeft u ook wel eens verse groenten geprobeerd?'

'Nee, die potjes zijn toch juist zo afgestemd op de smaak van kinderen, zeggen ze. Daar kan ik niet tegenop koken.'

'Kookt u zelf wel?'

'Jawel, mijn man en ik eten gewoon warm eten. Pasta of stampot of rijst, van alles.'

'Heeft u hem bijvoorbeeld wel eens een stukje komkommer gegeven?'

'Ja, dat vindt hij wel lekker, maar meer als snack tussendoor.'

'En groeit Leo goed?'

'Ja hoor, hij zit lekker in z'n vel. Maar ik vind het toch wel belangrijk, want groente eten is gezond!'

De opvoedingsondersteuner in gesprek 2 neemt de moeite om iets over de achtergronden te weten te komen. Hij vindt daardoor een aantal dingen uit, die aanwijzingen bevatten voor de verdere aanpak. Als Leo 10 was geweest en zijn hele leven nog geen groenten had gegeten, was het zorgwekkender geweest. Als Leo ondergewicht zou hebben of een gebrek aan vitamines, ook dan zou de opvoedingsondersteuner andere keuzes moeten maken in de aanpak. Als er een machtsstrijd gaande is, kan de hulpverlener daar niet omheen. En als de ouders zelf ongezond zouden eten, zou de hulpverlener zich daar eerst op moeten richten. Het maakt dus echt veel uit, wat de context van een hulpvraag is!

1.1.4 Jouw professionele houding

Houding

De *Toolbox Analyse* biedt instrumenten om een hulpvraag te analyseren, maar de opvoedingsondersteuner is zelf het belangrijkste instrument! Ook hier gaat de vergelijking met het klussen weer op: je moet ook een zekere handigheid en kennis van zaken bezitten, anders gebeuren er 'doe-het-zelfongelukken'. Daarom wordt hier eerst uitvoerig aandacht aan de *houding* van de professional besteed.

Deze eerste stap is het beste te kenschetsen als: stel vragen, wees nieuwsgierig. Wat wil deze ouder vertellen? Een belangstellende houding is voorwaarde nummer 1 voor het proces van opvoedingsondersteuning. Toch moet deze nieuwsgierigheid direct al een professioneel tintje hebben. Je bent niet de buurvrouw die op het schoolplein met een andere moeder kletst. Je bent nieuwsgierig, omdat je meer over de situatie wilt weten, zodat je daarop kunt voortbouwen. Wat de ouder wil vertellen is één ding, maar wat jij wilt weten kan nog iets anders zijn. Het is daarom verstandig om hierbij systematisch verkennend te werk te gaan. In dit boek worden daartoe de volgende fases gehanteerd:

Systematisch verkennen

- a inleiding
- b erkennen
- c inventariseren
- d doorvragen
- e controleren
- f identificeren.

Ad a Inleiding

Eerste indrukken

De eerste indrukken van de ouder krijg je onder andere door de manier waarop de afspraak tot stand is gekomen en de manier waarop iemand zich voorstelt. Hierbij hoort ook de manier waarop jij het gesprek begint; denk aan dingen als: 'Wat is het warm vandaag hè?', 'Goed dat u ons heeft kunnen vinden'. Zinnetjes als 'Heeft u het kunnen vinden?' of 'Hoe gaat het met u?' zijn minder geschikt (de ouder is er, dus heeft het al gevonden, en voor de tweede vraag is nog geen vertrouwen gecreëerd). Het is ook niet aan te raden om meteen over 'problemen' te beginnen, want misschien heeft de ouder alleen maar een vraag. Een open en uitnodigende beginvraag mag best standaard zijn, die kun je dus van tevoren bedenken en oefenen.

Ad b Erkennen

Emotie benoemen

Nadat de ouder een vraag heeft gesteld of een probleem op tafel heeft gelegd, is het belangrijk om de emotie eronder te benoemen. Daarmee ontstaat een sfeer van vertrouwen, die nodig is om verder te vertellen. Overdreven pogingen tot erkenning, waarin de opvoedingsondersteuner doet alsof hij de gevoelens van de ouder deelt, zullen ervoor zorgen dat ouders hem arrogant vinden. En als je het net zo erg en vervelend vindt als de ouders, geef je de indruk dat jij er net zo min iets mee kan doen als zij. Juiste vormen van erkenning zijn professioneel en benoemen het gevoel dat de ouder heeft. In tabel 1.1 zijn wat mislukte en gelukke pogingen om te erkennen op een rijtje gezet, met de bijbehorende foute en goede opmerkingen.

Tabel 1.1 Pogingen om te erkennen

Mislukte pogingen om te erkennen

<i>Ouder:</i>	<i>Opvoedingsondersteuner:</i>	<i>Ouder (denkt of zegt):</i>
'Mijn kind ruimt nooit op.'	'Dat is erg vervelend.'	'Ja, maar niet voor jou! Je weet niet half hoe vervelend dat is!'
'Ik word er doodmoe van.'	'Ik kan het me voorstellen.'	'Dat kan je je helemaal niet voorstellen! Zo moe als ik ben, dat kan niemand zich voorstellen!'
'Mijn kind is zo druk.'	'Uw kind is dus erg druk.'	'Zie je wel, die pedagoog vindt ook dat mijn kind druk is.'

Gelukte pogingen om te erkennen

<i>Ouder:</i>	<i>Opvoedingsondersteuner:</i>	<i>Ouder (denkt of zegt):</i>
'Mijn kind ruimt nooit op.'	'Dat is vervelend voor u.'	'Ja, precies!'
'Ik word er doodmoe van.'	'U wordt er doodmoe van.'	'Inderdaad! Eindelijk iemand die het snapt!'
'Mijn kind is zo druk.'	'U vindt uw kind dus erg druk.'	'Ja, ik wel. Ik kan zo vijf voorbeelden noemen ...'

Oefening 1.1 Herkennen en erkennen van emoties

Geef de studenten de opdracht om in vijf minuten minstens twintig emoties op te schrijven. Denk aan 'radeloosheid' tot 'verdrietig', 'machtelooos' tot 'beledigd', 'uitzinnig' tot 'vertederd'. Als studenten er moeite mee hebben, kun je enkele emoties als voorbeelden noemen.

De docent schrijft dan de volgende vier basisemoties op een bord: verdriet, boosheid, angst, vreugde. Laat de studenten in hun groepjes de door hen gevonden emoties categoriseren onder één van deze vier noemers. Werk door deze oefening aan het herkennen van de emotie en het erkennen van de emotie. Ga eventueel door met de geslaagde en minder geslaagde vormen van erkennen, zoals in de tekst beschreven staan.

Ad c Inventariseren

Om een helder beeld te krijgen van de situatie moet de opvoedingsondersteuner nu zijn professionele nieuwsgierigheid gaan gebruiken. Je verzamelt informatie over het kind, de ouders, het gezin, eventueel de school, de buurt of andere omgevingsfactoren. Je wilt in het geval van opvoedingsondersteuning vooral weten hoe de relatie tussen de ouder(s) en het kind is. In deze fase gebruik je de *Toolbox Analyse* (zie paragraaf 1.2) intensief.

Ad d Doorvragen

Op basis van de informatie die de ouder je geeft, vraag je door op aspecten die je nog niet volledig duidelijk zijn. Je bent als een detective die aanknopingspunten volgt, lijnen waarlangs je onderzoek loopt. Pas als een lijn voldoende uitgediept is, ga je naar een andere lijn, tot alle lijnen je helder

Professionele nieuwsgierigheid

Aanknopingspunten

zijn. Je vraagt bijvoorbeeld: 'U zei net dat ..., daar wil ik graag nog wat meer over weten', 'Hoe reageren anderen erop?', 'Doet uw kind dit in andere situaties ook?'

Oefening 1.2 Vragenronde

Een student of docent speelt ouder en bedenkt een gezinssituatie en een hulpvraag.

Een groepje van vijf tot zes studenten stelt vragen, om de beurt één vraag. De 'ouder' beantwoordt zo goed mogelijk, maar redelijk kort en geeft geen informatie die niet gevraagd wordt. Laat het vragenrondje duren tot de studenten geen vragen meer weten, meestal zo'n 3-6 minuten.

De rest van de studenten wordt in vier groepjes verdeeld, zij gaan observeren aan de hand van één van de volgende vragen:

- 1 Werden de meest voor de hand liggende vragen gesteld? Denk aan leeftijd, geslacht kind en samenstelling gezin. Hoeveel van dergelijke vragen worden er gesteld? Welke vragen in deze categorie ontbraken nog? Turf en maak notities.
- 2 Werd er ingehaakt op elkaars vragen? Denk aan: 'U *vertelde net dat* u getrouwd bent. Welke rol speelt uw man in de opvoeding?' of 'U *zei dat* uw jongste zoon slecht eet. Sinds wanneer is dat?' Hoe vaak werd een dergelijke vraag gesteld? Turf en maak notities.
- 3 Werden er overbodige vragen gesteld? Denk aan: 'Gaat uw kind van 8 jaar naar de basisschool?' of 'U hebt dus kinderen?' Hoe vaak wordt een dergelijke vraag gesteld? Turf en maak notities.
- 4 Werden er suggestieve vragen gesteld of vragen met een waardeoordeel? Denk aan: 'Besteedt u *genoeg* tijd aan uw kind?' of 'Hebt u een *goede* opleiding genoten?' Hoe vaak wordt een dergelijke vraag gesteld? Turf en maak notities.

Nabespreken

Allereerst kan de ouder nu de informatie inbrengen die de studenten niet hebben gevraagd en – indien nodig – vertellen welke vragen zij in elk geval hadden moeten stellen. Ook kan de ouder aangeven welke informatie werd ingevuld door de studenten.

Besprek na welke informatie de studenten wel hebben verzameld en of dit voldoende is om met een hulpvraag aan de slag te gaan.

Besprek na wat de observanten opviel in de vragen die de studenten stelden en de wijze waarop zij dat deden.

Als de studenten er niet in slaagden de goede en volledige informatie boven tafel te krijgen, doe je deze oefening twee of drie keer – of tijdens een volgende training nog eens, om te kijken of hun vraagtechniek erop vooruitgaat.

Ad e Controleren

Aangezien je soms meerdere aspecten van een situatie hebt verkend, moet je controleren of je op het juiste spoor zit. Alleen de ouder kan daar antwoord

Samenvatten

op geven. Samenvatten is een goede manier om terug te geven wat je hebt begrepen, zodat de ouder je nog kan corrigeren. Hier horen zinnen bij als: 'Als ik het goed heb begrepen, zit het u vooral dwars dat ...', 'Ik wil graag alles nog eens op een rijtje zetten, als ik iets vergeet moet u het zeggen ...'.

*Ad f Identificeren***Identificeren**

Uit dit gesprek of deze analyse komt een aantal aspecten sterker naar voren dan andere. Het is tijd om te identificeren waar je in de ondersteuning mee aan de slag zult gaan. Dat kan iets anders zijn dan de oorspronkelijke hulpvraag en het kan ook uit meerdere onderdelen bestaan. Hier kun je dingen zeggen als: 'Ik hoor eigenlijk twee verschillende vragen bij u ...', 'Aangezien het ene eigenlijk de oorzaak is van het andere, stel ik voor eerst maar eens in te gaan op ...'. Het is hier erg belangrijk dat je de ernst van de situatie goed inschat. Op het moment dat je je bereid verklaart om op een deelvraag in te gaan, committeer je je aan de zorg voor deze deelvraag. De tools in dit hoofdstuk helpen je om deze beslissing te maken.

Praktijkvoorbeeld 1.2 Eén oorzaak, twee oplossingen

Een ouder kan binnenkomen met de klacht dat zijn dochter zo verlegen is. In de loop van het gesprek blijkt, dat het kind een bril nodig heeft en slecht gezichten kan zien. Het kind mist daardoor veel van de non-verbale communicatie, die mensen gebruiken om toenadering te zoeken of emoties te tonen. Doelen zouden kunnen zijn om er eerst maar eens voor te zorgen dat het meisje goed kan zien – en ook om het gedragspatroon van verlegenheid dat zich gevormd heeft te veranderen.

De aanpak is er dan op gericht dat het kind een goede bril krijgt, maar ook dat het meisje wat extra ondersteuning krijgt in het leren interpreteren van gelaatsuitdrukkingen en haar eigen sociale vaardigheden, waarin ze een achterstand heeft opgelopen. Dit kunnen de ouders zelf doen, waar de opvoedingsondersteuner samen met de ouders dan specifieke opdrachten voor bedenkt, of het meisje kan naar een cursus sociale vaardigheden.

1.1.5 Helderheid scheppen en regie houden**Fases**

Hoewel de voorgaande fases duidelijk omschreven zijn, zou het geforceerd zijn om ze altijd precies en strak achter elkaar te doorlopen. Het kan best dat je al vroeg in het gesprek een belangrijk punt hebt geïdentificeerd en dat je eerder al eens controleert of je iets goed begrepen hebt. Het zijn wel fases die helderheid geven in het gesprek en die allemaal hun waarde hebben. Het kan voor de regie van het gesprek helemaal geen kwaad om op het eind de problemen nog eens te identificeren, ook al is dat eerder ook al even gebeurd. De fases helpen je om de regie te houden over het gesprek en een helder beeld te krijgen. Zonder de fases loop je grote kans de hulpvraag te versimpelen en aspecten over het hoofd te zien.

E-mailcontact

In een e-mailcontact is dat anders. Daarin heeft de ouder vaak al redelijk wat informatie gegeven. Sommige ouders vinden het heel fijn als je via de mail om meer informatie vraagt, maar dit kan beter beperkt blijven tot hooguit vier

vragen, waarvan het belang voor de ouder ook duidelijk moet zijn. Anders haken ze af, omdat je hen vraagt om allerlei aspecten van hun privéleven 'zwart op wit' bloot te leggen. Als daar geen noodzaak voor is, zijn ouders daartoe niet bereid. Ook al vermoed je misschien dat een situatie complexer zou kunnen zijn, bij een e-mailconsult is het altijd van belang dat je ingaat op vragen van de ouder, dat je iets biedt. Anders voelt de ouder zich – terecht – van het kastje naar de muur gestuurd. Een concreet advies kun je natuurlijk wel combineren met het doorverwijzen naar andere soorten van hulp of ondersteuning.

1.2 De Toolbox Analyse: wat is er aan de hand?

Met de tools uit de *Toolbox Analyse* identificeer je een vraagstuk of probleem. Je hebt daarvoor hulpmiddelen nodig, waardoor je het pedagogische uit de vraagstelling naar voren kunt halen: hoe kijk jij als opvoedingsondersteuner tegen het probleem aan? Dat is vanzelfsprekend anders dan de ouder, die de vraag stelt.

Welke vragen stel je nu precies? Daarvoor vind je de *Toolbox Analyse* in dit boek. Het is van belang om in deze eerste stap minstens antwoord te vinden op de volgende vragen:

- 1 Hoe beschrijft de ouder het probleem of de vraag? (subparagraaf 1.2.1)
- 2 Wat zegt deze casus over de opvoedbalans? (subparagraaf 1.2.2)
- 3 Wat weet je over de ontwikkeling van het kind? (subparagraaf 1.2.3)
- 4 Wat weet je over de opvoedprocessen? (subparagraaf 1.2.4)
- 5 Hoe schat je de ernst van de situatie in? (subparagraaf 1.2.5)

Ad 1 Hoe beschrijft de ouder het probleem of de vraag?

Hiervoor beluister je het verhaal van de ouder goed en stel je vragen over de mogelijk relevante aspecten die de ouder nog niet noemt. Met de tool *Verhaalanalyse* bereik je dit.

Ad 2 Wat zegt deze casus over de opvoedbalans?

Kinderen streven naar autonomie en ouders moeten dit streven in goede banen leiden. Is dit in evenwicht? Met de tool *Opvoedbalans* kun je dit inschatten.

Ad 3 Wat weet je over de ontwikkeling van het kind?

Natuurlijk valt of staat de opvoedingsondersteuning met jouw kennis over kinderen. Jij moet bijvoorbeeld weten of datgene wat de ouder vertelt, normaal of abnormaal is. De tool *Ontwikkelingsverloop* geeft je wat hoofdlijnen om deze kennis te activeren.

Ad 4 Wat weet je over de opvoedprocessen?

Uit de manier waarop een ouder over zijn kind en de opvoedsituatie praat, kun je opmaken hoe hij tegenover het opvoeden staat. De tool *Opvoedkompas* helpt je om te begrijpen waar de ouder de nadruk op legt en waar hij moeite mee heeft.

Ad 5 Hoe schat je de ernst van de situatie in?

Niet in alle gevallen is opvoedingsondersteuning de beste manier om een gezin vooruit te helpen. Als het bijvoorbeeld gaat om ontwikkelingsstoornissen of ernstige sociaaleconomische problemen is het nodig om door te verwijzen of voor een andere aanpak te kiezen. Dit boek beperkt zich tot hulpvragen, waar opvoedingsondersteuning gepast is, maar vanzelfsprekend moet je dit in een gesprek altijd wel vaststellen. De tool *Ernst van de situatie* helpt je hierbij.

Zoals gezegd kies je de juiste tools voor de casus waar je mee bezig bent. Het kan best dat een bepaalde tool je geen informatie oplevert. De tools zijn hulpmiddelen en geen vaste onderdelen, die verplicht zouden zijn om te gebruiken. Je gaat ook niet met een pneumatische boor een schroefje indraaien of met een plakbandje een fietsband plakken. In het begin is het raadzaam om alle tools even na te gaan en te kijken of ze in de casus die jij behandelt, nut hebben.

Good practice

Bij iedere tool vind je een voor dit deel uitgewerkte *good practice* als voorbeeld.

Je bent met deze stap klaar, als je helder kunt formuleren wat precies de inhoud en ernst van de hulpvraag in de casus is. Ook kun je deelvragen onderscheiden. Een deelvraag is een goed aanknopingspunt om mee aan de slag te gaan in stap 2.

Praktijkvoorbeeld 1.3 Peuterperikelen

De moeder in de openingscasus van dit hoofdstuk klaagt over haar tweejarige dochtertje: als ik 'ja' zeg, zegt zij 'nee'. Ze vindt het een erg vervelende situatie, begint iedere dag met een rothumeur en alles is een drama: 'we hebben nooit een leuk moment'. Je kunt wel stellen dat deze moeder met haar handen in het haar zit. Als opvoedingsondersteuner herken je echter in het verhaal van deze moeder het typerende gedrag van een peuter. Je erkent dat de moeder het erg lastig vindt, maar jij hebt voldoende kennis en vaardigheden in huis om de moeder verder te helpen. Je kijkt dus anders naar de situatie dan de moeder. Je stelt vragen, niet alleen om de moeder te laten vertellen en stoom te laten afblazen, maar ook en vooral om straks te kunnen adviseren. Om in kaart te kunnen brengen welke deelvragen er in deze vraag om hulp te identificeren zijn, verzamel je eerst op methodische wijze informatie.

1.2.1 Tool Verhaalanalyse**Informatie verzamelen**

Iedere keer als je voor het eerst met een cliënt te maken hebt, verzamel je informatie. Je vormt je een beeld van het probleem of de vraag waar de hulpontvanger mee bezig is.

Het is belangrijk om daar overzicht over te krijgen, als je meerdere aspecten in een casus ziet. Er kunnen bijvoorbeeld meerdere kinderen of ouders bij betrokken zijn, er worden meerdere hulpvragen gesteld of er wordt veel informatie verstrekt.

Met goed leren lezen en luisteren bereik je drie doelen. Ten eerste merk je ook kleine en minder makkelijke elementen uit een verhaal op. Ten tweede probeer je uit te sluiten dat je onbewust je eigen interpretaties toevoegt aan het verhaal van de cliënt. Na het invullen van het schema weet je tenslotte, of je in de eerste fase van een contact alle basisgegevens verzameld hebt. Mochten er nog zaken ontbreken, dan weet je waar je nog naar moet vragen.

Werkwijze

Lees de casus en noteer de aspecten per vraag onder elkaar op een apart vel papier. Gebruik daarvoor bijvoorbeeld de indeling zoals in tabel 1.2.

Tabel 1.2 **Model Verhaalanalyse***

Achtergrond	Vraagstelling	Ervaren ernst van de situatie
Wat weet ik over het kind / de kinderen?	Wat weet ik over de vraagstelling?	Welke emoties worden benoemd?
Wat weet ik over de ouders / gezinssituatie?	Hoelang duurt het al?	Wat weet ik over de aanpak tot nu toe?
Wat weet ik over de omgeving?	Wie heeft het probleem?	

* Het model Verhaalanalyse is gebaseerd op het stappenplan van Uittenbogaard (2003).

Oefening 1.3

Student 1 speelt ouder en bedenkt een gezinssituatie en een hulpvraag. Student 2 probeert aan de hand van tabel 1.2 meer over de situatie te weten te komen. Bespreek na wat er met het adviesgesprek gebeurt als je te weinig informatie hebt verzameld.

Good practice 1.1 bij Tool Verhaalanalyse, 'Slapeloos bezorgd'

Valérie, de moeder van Timo

Inleiding. Een moeder heeft telefonisch een afspraak gemaakt. Als ze binnenkomt, stelt ze zich voor als Valérie. Ze geeft geen achternaam. Ik besluit daarom te tutoyeren. Ik schat haar midden dertig, ze draagt moderne kleding, heeft geen sieraden om en is niet opgemaakt. Het valt me op dat ze er bleek uitziet. Ze geeft een

wat slappe hand en zucht als ze gaat zitten. Ze neemt mijn aanbod voor koffie met graagte aan. *Erkennen.* Op mijn vraag, waar ik haar mee kan helpen, begint ze te vertellen over haar zoontje. 'Ik heb een zoontje van 10 maanden, Timo. Hij kruipt sinds kort. Nu gaat hij de laatste maand ontzettend op onderzoek uit. Ik heb al beveiliging op de keukenkastjes en de stopcontacten zitten, maar nou had-ie laatste aarde uit de plantenpot gegeten en ook is hij al eens van de bank gevallen. Gelukkig had ie alleen een buil. Ik houd hem nu het liefst maar

de hele tijd in de box, daar kan in elk geval niks gebeuren. Alleen hij verzet zich daar wel erg tegen, hij huilt totdat ik hem eruit haal.'

'Een kruipend kind kan inderdaad wel erg ondermend zijn', bevestig ik haar, neutraal. Ik noteer intussen de woordjes 'in box' bij aanpak en 'Timo 10 mnd, kruipt' bij kind. Daarna kom ik terug op wat ik zie. Van alleen bezorgdheid over een buil word je niet zo doodmoe. 'Ik merk dat je daar bezorgd over bent. Maar klopt het, dat je ook erg moe bent?' *Inventariseren*. 'Ja, dat klopt', zegt Valérie. 'Ik word 's nachts drie of vier keer wakker, dan ben ik zo bezorgd dat ik ga kijken of hij nog wel adem haalt. 's Ochtends word ik soms met hartkloppingen en helemaal bezweet wakker. Ik schrik me dan kapot en heb hele visioenen dat hij dood in bed ligt. Dan ga ik ernaartoe en ligt hij gewoon om zich heen te kijken en te lachen. Twee maanden geleden ging hij nog gewoon huilen als hij wakker werd.'

Ik noteer in mijn schema (*Tool Verhaalanalyse*) bij het woord 'emoties' de woorden: bezorgd, schrik me kapot, visioenen van dood kind.

Achter het woord 'kind' noteer ik: kruipt, onderzoekend, slaapt goed door, wordt rustig wakker, lacht.

Ik moet eventjes denken aan de dag daarvoor, toen ik met een radeloze vader en moeder sprak, van een kind van 2 jaar, dat juist nog steeds niet doorsliep. Dit lijkt het tegenovergestelde. En ook dit kan dus bezorgdheid oproepen.

Vervolgens stel ik enkele vragen over het slapen van Timo. Ook zijn eetlust en ten slotte zijn ontdekkingsdrang komen even aan bod. Op deze manier krijg ik een beeld van een jongetje van 10 maanden, dat zich heel normaal ontwikkelt.

Doorvragen. Daarom ga ik me nu verder richten op de moeder. Het woord 'bezorgdheid' springt uit haar verhaal.

'Je noemde het woord "bezorgd". Is dat ook eigenlijk het probleem, waar je voor komt?' vraag ik, om een focus te kunnen krijgen.

'Ja, ik ben veel te bezorgd. Mijn man vindt dat ook.' Ik noteer het woord 'partner/vader' op mijn notitieblok en laat Valérie verder vertellen. 'Hij vindt dat ik me pas zorgen moet maken als er echt wat is, maar ik maak me al zorgen terwijl er niks is. Hij slaapt gewoon door en snapt niet waar ik me zo druk over maak. Ik snap het zelf eigenlijk ook niet.' Ik noteer achter vader: slaapt door, 'snapt het niet'. Dit laatste zet ik tussen haakjes, omdat het de mening van de moeder en geen feit is.

Tool Verhaalanalyse

Door de hoofdrolspelers uit de casus te benoemen en daar kernwoorden achter te zetten, help ik mezelf structuur in het gesprek aan te brengen. Ik kan me een beeld vormen van het kind en de moeder en ook de vader komt even in beeld. De kernwoorden maken het mogelijk om later nog eens terug te grijpen op één van de factoren. Bovendien begint zich een beeld af te tekenen van wat belangrijke punten zijn in de casus.

Wat volgde ...

In het vervolg van het gesprek zal blijken dat Valérie mee kan groeien met de ontwikkelingen die haar kind doormaakt. Zij zal daartoe zelf enkele aanpassingen moeten doen.

Op basis van de eerste fase van het gesprek formuleert Valérie als doelstellingen:

- Ik wil genieten van Timo's spel.
- Ik wil grenzen kunnen aangeven.
- Ik wil beter slapen.

De rest van de casus is inclusief een opdracht opgenomen als bijlage Integraal oefenen 2.

1.2.2 Tool Opvoedbalans

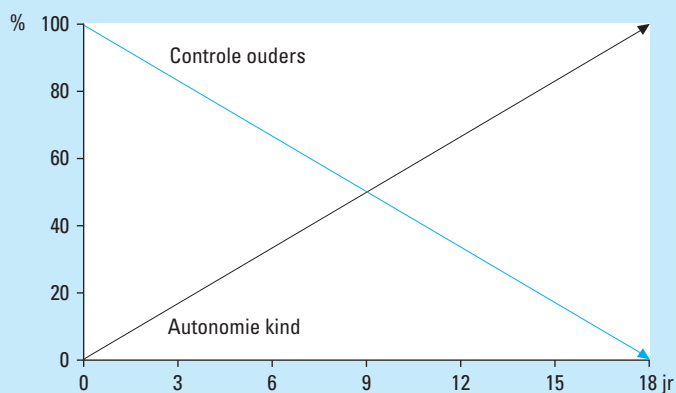
Juiste balans

Met elkaar samenleven vraagt van ouders en kinderen een voortdurend zoeken naar de juiste balans. Waar de verantwoordelijkheid bij de geboorte van een kind 100% bij de ouders ligt, is het kind op achttienjarige leeftijd zelfstandig. Het kind ontwikkelt dus een toenemende autonomie, de ouder hoeft steeds minder controle uit te oefenen. Met dit model kun je visualiseren of dit proces in balans is.

Werkwijze

De ideale opvoedbalans ziet eruit als in figuur 1.1.

Figuur 1.1 **Opvoedbalans**

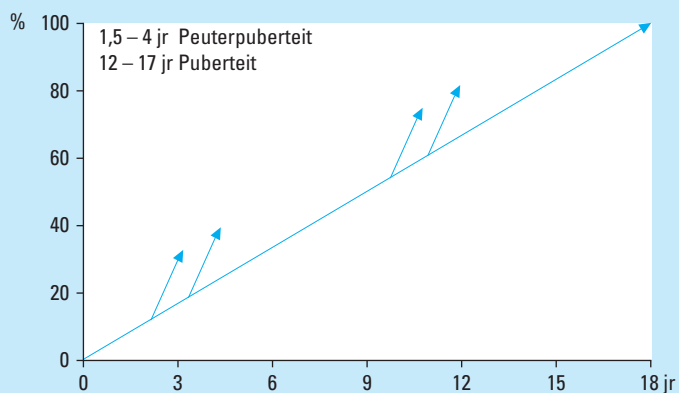

Bron: gebaseerd op P. Adriaenssens (2002)

Het woord balans zegt het al: dit proces verloopt zelden in zo'n perfecte rechte lijn. Ouders en kinderen balanceren: soms zijn er uitschieters en is het moeilijk om hier goed op te reageren – van beide kanten.

Er zitten pieken in de autonomiedrang van het kind (denk aan de peuterpuberteit en de puberteit) en er zullen ook pieken zitten in de controle door de ouders (denk aan vermoeidheid, spanningen op het werk, de druk van meerdere kinderen, maar ook ideeën over opvoeden). Het proces ziet er dan ook vaak zo uit als in figuur 1.2.

Figuur 1.2 **Pieken in de autonomie**

Bron: gebaseerd op P. Adriaenssens (2002)

**Opvoed-
problemen**

Als ouders sterk op deze pieken gaan reageren en zelf uit balans raken, ontstaan er opvoedproblemen. Bij sterkere controle (dwang) en bij zwakkere controle (onmacht) botsen zij vaak met hun kind. De competentie van ouders wordt dus in deze periodes sterk op de proef gesteld. Het is één van de taken van de opvoedingsondersteuner om te kijken hoe de ouder beter 'in balans' kan komen.

Good practice 1.2
bij Tool Opvoedbalans, 'Strijd om zomerjurkjes'

Paul, de vader van Carry (consult per e-mail):

'Onze enige dochter Carry van 4 jaar wil sinds een week of drie alleen maar dunne zomerjurkjes aan. Het is nu in september vaak veel te koud om die aan te trekken, maar dat wil ze niet accepteren. Ze weigert iets anders aan te trekken. Ze schreeuwt, huilt, schopt en vecht. Ze raakt helemaal overstuur. Dat gebeurt dus elke dag en mijn vrouw en ik worden er gek van. Het eind van het liedje is dat de één Carry vasthoudt en de ander de kleren aansjort. Het is een enorme worsteling. En dan gaan we alle drie chagrijnig en boos naar beneden. We hebben al van alles geprobeerd. We leggen 's avonds kleren klaar, maar die accepteert ze dan 's ochtends toch niet. Ook hebben we wel eens twee leuke T-shirts naast elkaar gelegd, waar ze dan uit mag

kiezen. Maar dan nog maakt ze ruzie. Ze wil ook geen T-shirt onder die jurkjes.

Mijn vrouw zegt ook vaak dat ze er mooi uitziet, maar dat maakt geen indruk. Ze is gewoon heel boos als wij haar dwingen iets anders aan te trekken.

We hebben haar ook straf gegeven, want we vinden echt dat ze niet zo mag schreeuwen en schoppen. Als ze dat doet, mag er 's middags geen vriendinnetje komen spelen. Maar dat maakt ook niks uit, de volgende dag is het weer raak. Wat kunnen we doen om dit te doorbreken? We zijn ook bang dat ze dit gaat doen bij alles wat ze graag wil. Hoe kunnen we ervoor zorgen dat ze gewoon goede kleren aantrekt?'

'Beste Paul,

Inleiding. Je schreef dat er sinds een week of drie iedere dag ruzie is over de kleding van je dochtertje, Carry.

Erkennen. Ik begrijp dat dat voor iedereen erg vervelend is. Carry wil graag zelf bepalen wat ze aantrekt en jullie stellen daar bepaalde eisen aan. *Inventariseren.* Naast het feit dat Carry dit wil, is het vooral haar heftige reactie die jullie dwarszit: haar drift, waar jullie moeilijk mee om kunnen gaan. Je schrijft dat je bang bent dat ze dit ook bij andere zaken gaat inzetten en dat alles dan een strijd wordt.

Controleren. Als ik het goed lees heeft Carry zelf nog niet ervaren dat haar zomerjurkjes te koud zijn. Tot nu toe hebben jullie haar gedwongen iets anders aan te trekken. Het feit dat zij er nog steeds strijd over voert geeft aan dat ze nog niet overtuigd is van de noodzaak van die warmere kleren.

Identificeren. Een kind van 4 jaar heeft inderdaad nog geen overzicht over het kiezen van haar kleren. Sterker nog, als het aan de meisjes van 4 jaar lag, zaten er elke dag allemaal roze prinsesjes in de klas. We mogen dus wel stellen dat dat nog een verantwoordelijkheid is, die jullie als ouders willen en moeten vasthouden. Maar hoe doe je dat zó, dat Carry het ook accepteert? Daar wil ik in dit advies verder op ingaan.'

Tool Opvoedbalans

Het is duidelijk dat de opvoedbalans uit evenwicht is. De ouders gebruiken dwang en Carry protesteert heftig. Of andersom: Carry wil zo graag zelf kiezen, dat ze piekt in haar 'autonomielijn' en dat roept een heftige reactie bij haar ouders op. En als dat a drie weken duurt, dreigt het een patroon te worden. Waar het probleem ook begint, bij Carry of bij haar ouders, een kind van 4 jaar kan niet uit dit patroon stappen.

Wat volgde ...

Uit het voorgaande kwamen twee doelstellingen naar voren.

- 1 Carry zal begrijpen dat kledingkeuze samenhangt met het weer.
- 2 Paul en zijn vrouw zullen Carry op een manier kunnen opvoeden die minder tot botsingen leidt.

In de bijlage Integraal oefenen 3 vind je het vervolg van deze casus, inclusief een opdracht.

1.2.3 Tool Ontwikkelingsverloop

Tijdens het beluisteren van ouders of het lezen van een vraag verzamel je informatie over het kind of de kinderen. Deze informatie moet je ergens aan toetsen, je moet weten welke ontwikkeling je op de gegeven leeftijd mag verwachten. Met juiste en actuele kennis kun je een inschatting maken of een kind zich normaal ontwikkelt. Het vaststellen of bepaald gedrag normaal is, heeft als belangrijkste doel om te bepalen of opvoedingsondersteuning zinvol is. Jij maakt het onderscheid tussen opvoedingsondersteuning enerzijds en begeleiding of behandeling van het kind anderzijds. Je hebt dus een signalerende functie. Als het kind erg afwijkt van de norm, is nader onderzoek geboden.

Ook heb je deze informatie nodig om in te schatten of de ouders niet te veel of te weinig van hun kind verwachten.

Werkwijze

Kinderen, die het in zich hebben om zich onbelemmerd te kunnen ontwikkelen, doen dat binnen een bepaalde cultuur globaal volgens dezelfde lijnen. Hierover moet je kennis bezitten. Vaak worden zulke ontwikkelingen opgedeeld in drie deelgebieden:

- 1 de fysieke ontwikkeling, waaronder de fijne en grove motoriek;
- 2 de cognitieve ontwikkeling, waaronder de taalontwikkeling en logisch redeneren;
- 3 de sociaal-emotionele ontwikkeling, waaronder het zelfbeeld en contact met leeftijdgenoten.

Ontwikkeling

Signalerende functie

Fysieke ontwikkeling
Cognitieve ontwikkeling
Sociaal-emotionele ontwikkeling

Natuurlijk hangen deze drie deelgebieden met elkaar samen en beïnvloeden ze elkaar. We geven je de volgende tips om tot een goede analyse te komen:

- Uit allerlei bronnen kun je informatie verzamelen over kinderen en hun ontwikkeling. Deze bronnen moet je op waarde schatten.
 - Relatieveer de informatie die je van ouders krijgt. Ouders willen wel eens een oordeel uitspreken over gedrag van hun kind ('Ze kan het best, maar ze wil gewoon niet!'). Ga niet klakkeloos mee met zo'n oordeel, maar onderzoek vanuit verschillende ontwikkelingslijnen waarom het kind zich zo gedraagt of ontwikkelt.
 - Beoordeel zorgvuldig de waarde van je bron. Op internet staan allerlei beweringen over wanneer kinderen voor het eerst lopen, fietsen, veters strikken enzovoort. Deze bronnen zijn meestal niet erg betrouwbaar, omdat iedereen maar wat kan plaatsen op internet en deze verhalen vaak erg individueel zijn: de meest trotse ('mijn kind is al zindelijk!') en de meest bezorgde ouders ('mijn kind loopt nog niet!') komen op de websites aan het woord.
 - Plaats wetenschappelijke bronnen in perspectief. Tegenover de alledaagse internetbronnen kun je putten uit wetenschappelijke onderzoeken bij grote groepen kinderen, waar een bepaald gemiddelde uit naar voren komt. Je zult merken dat je soms tegenstrijdige conclusies vindt. Meestal is dit te verklaren door een verschil in onderzoeksvraag of onderzoeksaanpak. Bestudeer dus de achtergronden van de onderzoeken die je belangrijk acht.
 - Relatieveer gemiddelden. Onderzoeken richten zich altijd op grote groepen kinderen en doen meestal een uitspraak over wat deze kinderen gemiddeld kunnen ('de meeste kinderen kunnen vanaf 6,5 jaar touwtje springen'). Maar 'het gemiddelde kind' bestaat niet – en zeker niet in de concrete opvoedingsondersteuning, waarbij het altijd om het individuele kind gaat. De tien kinderen die op hun zesde verjaardag touwtje kunnen springen en de tien kinderen die op hun zevende verjaardag touwtje kunnen springen zijn allemaal normaal. Zij voldoen samen aan het gemiddelde, maar individueel niet. Het is erg belangrijk om daar rekening mee te houden. Valt het kind nog binnen de marges? Gaat het hier in sommige opzichten om een wat sneller of langzamer kind?
- Totaalbeeld**
- Maak een totaalbeeld. Als een kind opvalt, doordat hij gedrag vertoont dat niet bij zijn leeftijd lijkt te horen ('mijn kind is 2 jaar oud en praat nog niet'), moet dit altijd aanleiding zijn om naar alle ontwikkelingslijnen en factoren te kijken. Daarmee verzamel je informatie die je verder helpt om te bepalen of opvoedingsondersteuning dan wel nadere hulp geboden moet worden.
 - Houd rekening met culturele diversiteit. Literatuur over de ontwikkeling van kinderen is niet altijd alert op culturele verschillen. Opvoedingsdoelen bepalen voor een deel de ontwikkeling van kinderen. Zo wordt in de Nederlandse cultuur mondigheid als een belangrijk onderdeel van zelfstandigheid gezien. Het opvoeden is dan ook gericht op het ontwikkelen van die mondigheid, er wordt al van jongs af aan tegen en met het kind gepraat. In een meer groepsgerichte cultuur waarin veel waarde aan gehoorzaamheid en volgzzaamheid gehecht wordt, is er minder verbale communicatie met het individuele kind en de taalontwikkeling zal daardoor over het algemeen langzamer verlopen.

Het beste is om een breed scala aan bronnen te raadplegen, vakliteratuur bij te houden, een beeld van kinderen op te bouwen, met kinderen te werken en er 'gevoel' voor te krijgen.

Werkwijze

Soms passen de verwachtingen van ouders niet in het schema. Ze begrijpen bijvoorbeeld niet dat bepaald kenmerkend gedrag hoort bij de leeftijd van hun kind of ze stellen te hoge eisen. Daar kun je in de opvoedingsondersteuning op inspelen.

Als het kind niet in een schema past, kan dat meerdere oorzaken hebben. De eerste vraag die gesteld moet worden is: is het kind in staat deze ontwikkeling te bereiken?

Als deze vraag bevestigend beantwoord kan worden, volgt de vraag: wat heeft de ontwikkeling belemmerd? Denk aan factoren binnen het kind, bij de ouders of in de omgeving van het kind. Het kan ook een veelvoud van factoren zijn. Beschrijf ze zo precies mogelijk en baseer je daarbij op de gegevens die je verzameld hebt (verzin er niets bij).

Als je twijfelt aan de ontwikkelingsmogelijkheden van het kind, met andere woorden als je denkt dat er een ontwikkelingsstoornis zou kunnen zijn, moet je de ouders adviseren om het kind te laten onderzoeken of testen.

Ontwikkelingsstoornis

Good practice 1.3 bij Tool Ontwikkelingsverloop, 'Nu al seks?'

Marjan, de moeder van Victor

Inleiding. Marjan vertelt dat haar zoon Victor van 9, bijna 10 jaar, verkeerd met meisjes omgaat. Ze vraagt zich af of het nog normaal is.

Erkennen. 'Je maakt je dus zorgen over hoe je zoon met meisjes omgaat?' herhaal ik in mijn eigen woorden. Door de woorden van Marjan te parafaseren erken ik haar gevoel een probleem te hebben. Bovendien nodig ik uit tot verder vertellen: 'Wat doet hij dan?'

'Ja, ik weet het eigenlijk alleen uit de tweede hand. Mijn buurvrouw heeft een dochtertje van 7 jaar, Viola. Viola had haar moeder verteld, dat er iets gebeurd was tijdens het spelen. Victor had Viola gevraagd of zij met hem wou kussen, dat hebben ze gedaan. Daarna ging hij bovenop haar liggen, met zijn kleren aan. Dat vond Viola niet prettig. Maar ze wist niet wat ze moest doen. Later heeft ze het dus aan haar moeder verteld, die naar mij toe kwam. Zij en ik wisten allebei niet, wat we ermee aan moesten.'

Inventariseren. 'In dit geval ging het dus om kussen en bovenop het buurmeisje gaan liggen, terwijl ze dat niet wilde. Ik kan me voorstellen dat je dit vervelend vindt om te horen en ik wil er graag straks even over doorpraten. Maar eerst vind ik het belangrijk om te horen of er nog meer dingen zijn gebeurd, die je zorgen baren. Je had het over 'meisjes', dus niet alleen over het buurmeisje, denk ik?'

'Dat klopt. Een paar dagen geleden hebben ze me op de buitenschoolse opvang even apart genomen om over Victor te praten. Ze hadden hem en nog een andere jongen betrappt met een meisje achter een schuurtje, alle drie de broek naar beneden. Daar ben ik echt van geschrokken en daarom zit ik nu hier. Ik weet echt niet wat ik ermee aan moet. Hij is pas 9!'

Doelvragen. In de volledig uitgewerkte versie van deze casus vraag ik door op deze twee situaties. Steeds weer vraagt Marjan zich af of het gedrag van Victor normaal te noemen is.

Om die lijn beter te verkennen moet ik wat meer weten over de ontwikkeling van Victor. En als ik denk aan de seksuele ontwikkeling, denk ik aan rolmodellen. Vandaar mijn volgende vraag.

'Ik wil graag wat meer zicht krijgen op de ontwikkeling van Victor. Heeft Victor ook een vader waar hij contact mee heeft?'

Ik vraag dit, omdat een vader het (onder andere seksuele) rolmodel voor Victor zou kunnen zijn. Marjan heeft het echter nog niet over hem gehad en praat steeds in de ik-vorm.

'Nee, hij heeft zijn vader nooit gekend. Ik voed hem alleen op. Ik snap ook niet waar hij die seksuele ideeën vandaan heeft, want we hebben het er nooit over.'

'Heeft hij contact met andere mannen of oudere jongens?'

'Nou, een beetje misschien ... hij heeft wat neven, die we wel eens zien. Maar nee, ik kan eigenlijk niet zeggen dat hij veel contact heeft met oudere jongens of mannen.'

'En je zegt dat jullie het nooit over seks hebben, heb je het wel eens met hem over verliefdheid of relaties?'

'Nee, echt nooit, hij is pas 9!'

'Heb je zelf een idee waar hij die ideeën vandaan heeft?'

'Misschien van de tv – misschien van internet.'

'Kijkt hij veel tv en zit hij veel op internet?'

'Ja, eigenlijk best veel, ik schat wel een paar uur per dag.'

'En heb je er zicht op naar wat voor soort dingen hij kijkt of welke websites hij bezoekt?'

'Nou, eigenlijk niet. Hij heeft een tv en een computer op zijn kamer. Op die computer zit wel een filter, volgens mij kan hij niet zomaar naar pornosites. Maar weet je, ik zou ook nooit verwachten dat hij daar nu al mee bezig zou zijn. Hij is pas 9! Een jaar geleden keek hij gewoon nog naar cartoons en deed volgens mij heel onschuldige games. Zou hij echt al de weg hebben gevonden naar MTV en porno, ik kan het me niet voorstellen!'

Het is duidelijk dat Marjan er niet echt zicht op heeft wat Victor ziet via de media. Bovendien zei ze dat ze met Victor nooit iets rond seksualiteit bespreekt.

'Je zegt dat jullie het er nooit over hebben. Heb je hem over deze twee situaties aangesproken?'

'Ik heb hem ermee geconfronteerd maar hij wil er niet over praten en doet er geheimzinnig over.'

'Wat gebeurde er dan precies?'

'Nou, ik zei, dat ik had gehoord dat hij ruzie had met Viola. Toen draaide hij zich om en liep de kamer uit. Later heb ik nog geprobeerd iets te

zeggen over die toestand bij de bso. Ik zei dat hij niet met meisjes alleen moest spelen. Hij haalde zijn schouders op en reageerde niet.'

Controleren. Als ik Marjan uitnodig om te verwoorden wat zij nu het belangrijkste vindt, benadrukt zij dat ze wil weten of dit gedrag van Victor normaal is.

Tool Ontwikkelingsverloop

Victor vertoont gedrag dat lijkt op seksuele activiteit. Maar hij is lichamelijk nog niet zover dat de geslachtsrijpheid al heeft plaatsgevonden. Geslachtsrijpheid bij jongens vindt plaats vanaf 11 jaar, gemiddeld vanaf ruim 13 jaar. Toch kunnen kinderen lichamelijke sensaties hebben die ze prettig vinden, ze kunnen opwindend voelen. Bovendien zien ze via de media veel voorbeelden van seksuele handelingen, die ze nog niet altijd begrijpen, zeker niet in een relationele context. Het gaat hier dan ook vrijwel zeker om het imiteren van seksueel gedrag.

Tegelijkertijd moeten we naar het feit kijken dat Victor de meisjes dwingt om iets te doen en om niets te zeggen. Dan gaat het niet zozeer om de seksuele ontwikkeling, maar om de sociaal-emotionele ontwikkeling. Dwang hoort bij geen enkele relatie en hier heeft Victor duidelijk iets te leren!

Wat volgde ...

Samen met Marjan formuleer ik de volgende doelstellingen:

- 1 Victor gaat rekening houden met de gevoelens van meisjes.
- 2 Marjan kan haar moederrol positief invullen.

Bij elk van de doelstellingen volgen voorstellen voor een aanpak:

- 1 Victor heeft een neef van 25 jaar, die na een tamelijk turbulente pubertijd nu wat gesetteld raakt. Victor kan goed met hem opschieten. Marjan gaat Victor en zijn neef vragen om wat meer met elkaar op te trekken. Op die manier heeft Victor een positief mannelijk rolmodel in zijn leven. Ook gaat Marjan de basisschool benaderen met de vraag of er expliciet aandacht besteed kan worden aan relationele vorming. Daar zijn veel goede lespakketten voor beschikbaar. Toch zal Marjan ook alert blijven en krijgt ze wat adressen waar ze naar toe kan voor

nadere hulp, als ze de indruk houdt dat Victor die nodig heeft bij zijn seksuele ontwikkeling. Ook de bso zal een oogje in het zeil houden. Deze vormen van aanpak horen allemaal bij de Tool Hulpbronnen kennen (subparagraaf 3.2.3).

- 2 Marjan gaat met Victor in gesprek over het feit dat hij geen vader kent (*Tool Je rol als*

opvoeder kennen, subparagraaf 3.2.2). Ook gaat ze in het dagelijks leven meer in gesprek met Victor over vriendschappen, relaties en sociale omgang (*Tool De 'kan je dat'-houding versterken*, subparagraaf 3.2.4 en *Tool Het contact versterken*, subparagraaf 3.2.8).

1.2.4 Tool Opvoedkompas

Communicatieproces

Ouders en kinderen reageren voortdurend op elkaar. Het is daarom belangrijk om te begrijpen welke reactie zij bij elkaar oproepen. Je moet als opvoedingsondersteuner iets weten over het communicatieproces tijdens het opvoeden.

Werkwijze

Veel opvoedproblemen zijn toe te schrijven aan slecht functionerende communicatieprocessen tussen ouders en kinderen. Het model Opvoedkompas brengt zulke processen in beeld (zie figuur 1.3). Het contact staat onder druk, omdat de ouder slechts één koers vaart. Ideaal gezien is er een evenwicht tussen alle 'windrichtingen', zodat het contact tussen ouders en kinderen sterk is. Opvoeden is steeds kiezen voor de koers die op dat moment goed is. Het is een proces dat voortdurend in beweging is. We bespreken hierna de vier richtingen in het model.

Figuur 1.3 Opvoedkompas

Bron: Gebaseerd op de opvoedingsstijlen van D.Baumrind (Feldman, 2005)

Gedrag voorschrijven: 'Je moet'

Moeten

Kinderen moeten van alles leren en ouders gebruiken 'moeten' om dit duidelijk te maken. Het moet nu eenmaal soms 'nu' en 'zo' gebeuren. Zo lang een kind de

onderliggende normen niet heeft geïnternaliseerd, zullen ouders hun kinderen hierin moeten begeleiden.

Ouders die hun kind constant op de huid zitten en erg veel verschillende regels hanteren, zijn sneller geïrriteerd en stellen hun eisen steeds hoger. Kinderen begrijpen de zin van de regels niet en voelen zich niet serieus genomen. Hoe meer druk een ouder uitoefent, des te minder luistert een kind. Hoewel dit gedrag kan voortkomen uit een autoritaire opvoedstijl, meestal geassocieerd met macht, zullen ouders én kinderen vaak een groot gevoel van onmacht ervaren, als deze 'richting' overbelast raakt.

Regels

Gedrag afleren: 'Je mag niet'

Ouders willen dat hun kinderen begrijpen welke regels er zijn en dat zij zich daaraan houden. Maar kinderen zijn niet redelijk en regels zijn voor hen niet vanzelfsprekend. Zij hebben andere prioriteiten en minder overzicht.

Net zoals gedrag voorschrijven is gedrag afleren op zichzelf niet slecht. Maar ouders willen niet constant de politieagent spelen en dat moet ook niet. Het is op den duur beter als een kind leert zich de regels eigen te maken (interne motivatie) en dat ouders dit leerproces begeleiden. Overbelasting van deze 'richting' houdt in, dat ouders constant bezig zijn hun kind te corrigeren en dat kinderen niet de kans krijgen om zich de maatschappelijke eisen eigen te maken.

Grenzen aangeven

Gedrag negeren: 'Je doet maar!'

Kinderen groeien op om zelfstandig te worden, maar ze zijn het nog niet. Een kind zelf iets laten uitzoeken is vaak de beste leerschool. Ouders kunnen besluiten hun kind ruimte te geven en toch een begeleidende rol te hebben: toe te kijken, hun kind voor gevaar te behoeden, grenzen aan te geven. Deze grenzen zal een kind niet altijd zonder protest accepteren. Ook dat is een leerproces, dat soms voor ouders nog moeilijker is dan voor kinderen.

Als er in het gezin weinig of geen grenzen zijn, raakt dit proces overbelast. Hoe minder grenzen een ouder aangeeft, des te meer ruimte neemt een kind. Het kind wordt tiranniek en ouders nemen te weinig verantwoordelijkheid voor hun opvoedtaken.

Actie en reactie

Gedrag aanleren: 'Kan je dat?'

De meeste ouders staan open voor de ontwikkeling van hun kind en genieten daarvan. Tussen ouder en kind ontstaat al vanaf de geboorte een samenspel van actie en reactie. Het kind volgt met grote ogen alles wat de ouders doen. Hij leeft in een wereld vol ontdekkingen en groeit van complimenten.

Maar wat mag je van een kind verwachten? Ouders vergen soms veel en hanteren bepaalde normen waaraan hun kind moet voldoen. Onzekerheid bij ouders en kinderen over wat 'normaal' is, komt veel voor. Waar ouders het kind zelf niet meer zien en liefhebben, met al zijn mogelijkheden én beperkingen, is dit opvoedproces verstoord en deze 'richting' overbelast.

Werkwijze

Bekijk de casus tegen het licht van de vier 'windrichtingen'. In hoeverre is één van de richtingen te zwaar belast, ten koste van het contact?

Positief opvoeden?

Er bestaan steeds meer cursussen voor positief opvoeden. Dat is prima, er is niks mis met positief opvoeden. Wel schuilt er een gevaarlijk misverstand in de term. Ik hoor van studenten dat zij hieruit opmaken, dat je altijd lief en leuk met kinderen moet omgaan. Of, andersom: dat je niet boos mag zijn, zelfs geen straf mag geven. Dat is onjuist. Een positieve benadering wil niet zeggen dat je alleen maar aardig bent; het wil zeggen dat je gericht bent op de ontwikkeling van het kind. Je begeleidt het kind vanuit inzicht waar het kind nu is en waar het naar toe kan groeien. Positief opvoeden is te verstaan als: ontwikkelingsgericht opvoeden.

Dat staat tegenover opvoeden vanuit machtsuitoefening of controle. Daarbij telt namelijk alleen de wil van de ouder en is er geen aandacht voor wat het kind kan of waar het kind toe gestimuleerd kan worden. Echter, bij ontwikkelingsgericht 'positief' opvoeden hoort net zo goed het grenzen aangeven, corrigeren, eventueel ook straffen. Gedrag voorschrijven en afleren zal altijd een onderdeel zijn van opvoeden! Deze moeten in balans zijn met gedrag negeren en gedrag aanleren. De ontwikkeling van het kind staat centraal en de ouders groeien mee. Op die manier blijven ouders en kind in contact met elkaar.

Good practice 1.4 bij Tool Opvoedkompas, 'Gillen en krijsen'

Tim, de vader van Claudia (consult per e-mail):

'Met mijn dochter Claudia van 20 maanden gaat het prima. Ze kon goed los lopen toen ze 14 maanden was, allemaal eigenlijk heel gewoon volgens mij. We wandelen vaak een stukje in het park. Maar de laatste twee, drie maanden doet ze ontzettend moeilijk over dat stukje lopen. Eerst gaat het wel even goed, maar als ik dan dóór wil lopen, blijft ze stilstaan en strekt ze haar armen naar me uit. Ze dwingt me dan echt om haar op te tillen, want ze verzet geen stap meer. Het gaat niet om een te grote afstand. Ik vind dat ze best zelf dat stukje kan lopen, dat heeft ze al vaak gedaan, maar als ik dóórloop gaat ze enorm gillen en krijsen. Wat ik er het vervelendst aan vindt is dat elke wandeling zo een drama wordt en ik heb er soms helemaal geen zin meer in. Ook ben ik er vaak heel boos en ongerust over, dat ze me zo manipuleert en dat ik er geen antwoord op heb. Hoe moet dat als ze groter wordt en iets wil, wat niet mag? Bij mijn vrouw doet ze dit niet.'

Bij een vraag per e-mail ben je niet in de gelegenheid om alle vragen te stellen die je misschien hebt. Toch moet je zorgen dat je een helder beeld krijgt van de hulpvraag. Je kunt de tekst van de e-mail beschouwen als *inleiding*. In de reactie is het goed altijd te beginnen met

het *erkennen* van de hulpvraag. Ook probeer je te *inventariseren* welke problemen er precies spelen. Is er iets onduidelijk, dan moet je *doorvragen*. Het moet voor de hulpontvanger dan ook duidelijk zijn dat, als hij een vraag stelt per e-mail, hij een reactie met aanvullende vragen kan verwachten. Bij deze specifieke casus kies ik ervoor om niet door te vragen. Ik heb al een helder beeld van de situatie. Het *controleren* of je de hulpvraag goed heb begrepen, zal meestal eenzijdig zijn. Je moet je dan ook in de e-mail een reactie bescheiden opstellen. Het vervolg hangt namelijk af van het *identificeren* van het probleem.

'Beste Tim,

Inleiding. Je schreef me dat elke wandeling met je dochter een drama wordt.

Erkennen. Ik kan me voorstellen dat je dit erg vervelend vindt.

Inventariseren. Allereerst beschrijf je dat je dochter van 20 maanden goed kan lopen. Maar sinds een maand of twee, drie dwingt ze jou om haar op te tillen. Als je dat niet doet, gaat ze enorm gillen en krijsen. Je wordt er boos van en voelt je gemanipuleerd.

Controleren. Als ik het goed lees, doet het weigerachtige gedrag van Claudia jou twifelen aan je gezag.

Identificeren. Het is voor een peuter wel normaal om zich zo grillig te gedragen. Maar dat neemt niet weg, dat ouders het maar wat vaak lastig

vinden om ermee om te gaan. Het is daarom goed dat je daar wat hulp bij vraagt. Laten we eens kijken wat we kunnen doen.'

Tool Opvoedkompas

De relatie tussen vader en dochter is op zichzelf goed. Dat kunnen we opmaken uit het feit dat ze regelmatig samen gaan wandelen en dat vader vindt dat het prima gaat met zijn dochter. Bij de conflictsituatie stelt vader zich op het standpunt, dat zijn dochter zelf moet lopen. Hij is dus te plaatsen in de bovenste richting van het opvoedkompas: 'je móet!' (zie figuur 1.3).

Het kind reageert daarop met: 'ik wil niet!', niet door dat te zeggen, maar door haar gedrag. Vader en dochter zitten als het ware vast in hun richting en zien beiden geen uitweg, totdat vader zijn dochter dan desnoods maar optilt en draagt: hij geeft op. Dit geeft de vader vanzelfsprekend een gevoel van onmacht. Het contact is ver te zoeken.

Wat volgde ...

In het e-mailadvies formuleer ik de volgende doelstellingen:

- 1 Tim begrijpt waarom Claudia niet doorloopt.
- 2 Claudia loopt door tijdens de eerstvolgende wandeling.

Bij elk van de doelstellingen volgen voorstellen voor een aanpak:

- 1 Ik geef informatie over het perspectief van Claudia op het wandelen. Als kind van 1 zal zij daar een heel ander beeld van hebben dan een volwassene. Zij zal andere (en meer) prikkels opvangen uit de omgeving en daar anders op reageren. Bovendien zal ze daarin een zekere ruimte en vrijheid opeisen.
- 2 Eisen dat Claudia doorloopt zal averechts werken. Ik stel verschillende opvoedtechnieken voor, zoals keuzes voorleggen, fantasie gebruiken en complimenten geven (*Tool De 'kan je dat'-houding versterken*, subparagraaf 3.2.4).

Nadenkertje

Het is gebruikelijk om te spreken over opvoedstijlen, waarvoor meestal drie of vier categorieën worden genoemd. Maar ouders reageren nooit én in iedere situatie én gedurende de gehele opvoeding én naar al hun kinderen op dezelfde manier.

Het kan dus heel goed zijn, dat iemand zich helemaal niet herkent in een bepaalde opvoedstijl of dat juist een conflictsituatie zich onderscheidt van de normale stijl van opvoeden.

Opvoedstijlen worden bovendien vaak gezien als normatief. Het lijkt bijvoorbeeld 'slecht' om autoritair te zijn. Dat is niet realistisch. Alle ouders gaan wel eens tekeer tegen hun kind en knuffelen dezelfde dag nog met hen. Het indelen in opvoedstijlen plakt dus een te star etiket op een proces, wat eigenlijk voortdurend in beweging is. Het is beter om vanuit een casus te kijken naar de conflictsituatie en hoe daarin de communicatie verloopt.

1.2.5 Tool Ernst van de opvoedsituatie

Ouders komen bij jou met hun hulpvraag. Je moet als professional weten welke hulp je kunt bieden. Om dit te kunnen doen, moet je de ernst van de situatie vaststellen. Kun je zelf iets bieden? Of moet je doorverwijzen? Om dit te bepalen kun je dit model gebruiken.

De ernst van een opvoedsituatie wordt door ouders vaak anders ingeschat dan door een professional. Ouders met een hulpvraag ervaren altijd een zekere ernst. De hulpvraag wordt over het algemeen pas gesteld als ouders vastgelopen zijn in de oplossingen die zij zelf hebben kunnen bedenken. Daarom gebruiken ouders regelmatig de woorden 'spanning' of 'crisis'.

Hulpvraag

Aanpakken
Doorverwijzen

Een professional in de pedagogische advisering kan de situatie beter overzien. Jij weet welke kennis en vaardigheden er voorhanden zijn om de hulpvraag aan te pakken. De basisvraag die je daarom moet stellen is: kan ik de hulpvraag door middel van voorlichting of ondersteuning aanpakken? In dat geval is de hulpvraag niet ernstig te noemen. In andere gevallen moet je doorverwijzen.

Werkwijze

Schat in, in welke categorie de vraagstelling van de casus thuishoort en onderbouw dit. Gebruik daarvoor het volgende model (tabel 1.3).

Tabel 1.3 **Model Ernst van de opvoedsituatie**

	Grens tussen preventief en curatief			
	Preventie	Preventie	Hulp	Hulp
Situatie:	1 vragen	2 spanning	3 crisis	4 nood
Inschatting:	niet ernstig	kan ernstig worden	ernstig	zeer ernstig
Aanbod:	voorlichting	ondersteuning	hulp	zorg
Verschil:	opvoedingsondersteuning		hulpverlening	

Bron: Het model 'Ernst van de opvoedsituatie' is gebaseerd op het continuüm van Kousemaker en Timmers-Huigens (Burggraaff-Huiskes, 2007).

Opvoedingsondersteuning

Opvoedingsondersteuning wordt geboden in de eerste twee situaties:

- 1 opvoedvragen
- 2 opvoedingsspanning.

Ad 1 De opvoedingssituatie waarin vragen worden gesteld

Ouders hebben af en toe vragen, maar komen daar uit door zelf naar informatie te zoeken. Ze voelen zich competent en weten de informatie te vinden. Ze komen af en toe bij een (digitaal) opvoedsteunpunt, doen mee met een internetforum of lezen tijdschriften en boeken over opvoeden. Taak van de opvoedingsondersteuner is om juiste informatie te bieden, of het nu mondeling of geschreven is. Ouders moeten hun eigen situatie in deze informatie kunnen herkennen.

Juiste informatie

Ad 2 Opvoedingsspanning

Er zijn wat problemen in het opvoeden. Het opvoeden levert stress en frustratie op, zowel bij ouders als bij kinderen. Ouders voelen zich niet altijd competent. Ze lopen wat langer rond met hun probleem en hebben ondersteuning door een professional nodig. Taak van de opvoedingsondersteuner is om de juiste ondersteuning te bieden, dat wil zeggen iets aan te bieden waardoor de ouders zich vaardiger weten.

Juiste ondersteuning

Hulpverlening

Hulpverlening wordt geboden in de laatste twee situaties:

- 3 opvoedingscrisis
- 4 opvoedingsnood.

*Tijdelijk
professionele
hulp*

Ad 3 Opvoedingscrisis

Het opvoeden is een probleem. Ouders hebben het gevoel dat ze het niet meer aankunnen. Er is iets gebeurd dat tot een crisis leidt, of de maat is vol. De ouders hebben tijdelijk professionele hulp nodig. Taak van de hulpverlener is om de situatie grondig te analyseren en op verschillende niveaus de juiste hulp in te schakelen.

*Intensieve
professionele
hulp*

Ad 4 Opvoedingsnood

De ouders kunnen het opvoeden niet (meer) aan. Hiervoor kunnen allerlei oorzaken zijn. Denk aan ontwikkelingsstoornissen bij ouders en/of kinderen, ernstige gedragsproblemen, financiële problemen, traumatische gebeurtenissen. De ouders hebben intensieve professionele hulp nodig. Taak van de hulpverlener is om de situatie grondig te analyseren, op verschillende niveaus de juiste hulp in te schakelen en desnoods (tijdelijk) het kind uit huis te laten plaatsen.

Werkwijze

Je hebt de ernst van de situatie ingeschat. Op basis daarvan bepaal je of de ouders opvoedingsondersteuning of intensievere hulp nodig hebben. Als je aanwijzingen hebt dat de problematiek te complex is, is het professioneel om door te verwijzen naar hulpverlening.

Is de ouder bij jou aan het goede adres? Zo ja, ga door met stap 2. Zo nee, verwijs door.

Good practice 1.5 bij Tool Ernst van de situatie, 'Slaapgebrek: ik houd het niet meer vol'

De kordate moeder van Daan (consult per e-mail)

Om te laten zien dat je de ernst van de situatie niet altijd goed inschat, volgt hier een voorbeeld van een

minder goed geslaagd consult. Ook van een 'hot so good practice' kun je tenslotte een hoop leren ...

Op een maandagavond schrijf ik een advies op een e-mailvraag, die er sinds donderdag ligt. Ik beloof altijd binnen drie werkdagen te antwoorden. Vaak gebruik ik ook het weekend, vooral als het gaat om een probleem waar mensen dagelijks erg veel last van hebben, maar in dit

geval was ik een weekendje weg. De vraag luidt:

'Helpt u mij alstublieft met mijn zoontje Daan van 2 jaar. Hij zet het 's nachts enorm op een schreeuwen ik moet er vijf keer per nacht naar toe om hem weer in slaap te krijgen, wat soms wel drie kwartier duurt. Ik slaap nog maar drie uur per nacht en word er helemaal gek van. Overdag ben ik echt niet meer te genieten, ik heb me ziek gemeld op mijn werk en probeer bij te slapen als m'n zoontje naar het kinderdagverblijf is. Maar dat houd ik niet zo lang meer vol.'

Slaapproblemen bij peuters komen zo vaak voor dat ik daar wel vaker adviezen over heb geschreven, ik kan dus een beetje putten uit eerdere consulten. Maar toch moet ik er altijd heel alert op zijn dat er verschillen zijn en dat ik een advies op maat geef. Als het de ene keer over een meisje ging, moet ik ervoor zorgen dat ik alles omzet naar een jongetje. Als het in een ander

geval om een kind van 9 maanden ging, zal ik goed moeten nadenken of mijn adviezen van toen wel kloppen voor een kind van 2 jaar. Bovendien heb ik, door mijn weekendje uit, niet de tijd genomen om bij de moeder nog wat mogelijke oorzaken na te vragen, dus ik wil een breed spectrum aan informatie en suggesties geven, die er uiteindelijk op gericht zijn om een peuter als Daan door te laten slapen. Van ontspanningsoefeningen tot neusspray, alles komt even aan bod. Ik stuur het advies op en een kwartier later komt er al een antwoord: 'Bedankt voor het advies, maar ik was vrijdag naar de huisarts geweest en die heeft me een middeltje gegeven waardoor Daan het minder benauwd heeft (hij was namelijk nogal verkouden) en best wel goed doorslaapt, het probleem is dus opgelost.' Natuurlijk fijn dat Daantje en zijn moeder weer lekker slapen, maar ook wel een beetje zonde van mijn tijd ...

Samenvatting van stap 1

Identificeer op basis van de door jou verzamelde gegevens een deelvraag op enkele of meerdere van de volgende gebieden:

- factoren binnen of buiten het gezin;
- opvoedbalans;
- ontwikkelingsverloop;
- opvoedprocessen.

Bepaal de ernst van de situatie en stel vast of opvoedingsondersteuning op zijn plaats is.

Voordat je gaat handelen, actie gaat ondernemen of hulp gaat bieden moet je eerst een helder beeld hebben van de situatie. In deze eerste stap ging het om het verzamelen van informatie, het opdoen van kennis. Voor jou is dit verhelderend, omdat dit het fundament vormt van jouw bewust en professioneel handelen. Voor de ouder is dit verhelderend, omdat hij hierdoor zelf ook beter zicht krijgt op wat er aan de hand is.

In deze eerste stap heb je geleerd:

- 1 hoe je met de ouder kunt communiceren;
- 2 hoe je deelvragen kunt identificeren.

Communiceren
Identificeren

Je hebt in deze stap informatie verzameld over de opvoedsituatie en deze informatie geanalyseerd.

Je hebt dus in kaart gebracht waar de ouder zich zorgen over maakt en bepaald waar jij als professional zorg voor draagt.

De laatste fase van deze stap, het identificeren van de verschillende aspecten van de hulpvraag, luidt automatisch de overgang in naar een volgende stap in het consult. Als je de opvoedvragen kunt identificeren, is je analyse klaar en volgt de vraag: wat kunnen we hiermee?

Door de hulpvragen te benoemen en deze in een kindgericht perspectief te plaatsen ben je klaar met de wat-vraag (zie figuur 1.4).

Checklist stap 1

Met deze checklist kun je bepalen of je alle elementen hebt verzameld om stap 1 af te ronden.

Verhaalanalyse:

- Kindfactoren
- Ouder/gezinsfactoren
- Omgevingsfactoren
- Vraag of probleem
- Ervaren ernst
- Aanpak tot nu toe

Analyse van de opvoedsituatie:

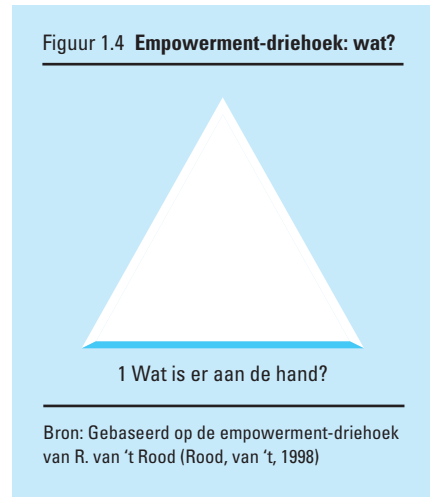
- Opvoedbalans
- Ontwikkelingsverloop
- Opvoedprocessen
- Ernst van de situatie

Identificatie van deelvragen.

Zorg

De betrokkenen zijn het eens over de zorg die zij dragen.

Figuur 1.4 Empowerment-driehoek: wat?

Oefencasus met richtvragen, Gek op games

Hans, de vader van Chris:

'Mijn zoon van 11 jaar computert ontzettend veel. Als we ergens op bezoek gaan, speurt hij als eerste de kamer rond of er een computer is of een PlayStation. Hij praat ook over niets anders, hij wil alle games uitleggen. Hij is een echte expert. Na school tot het avondeten zit hij erachter. Hij heeft een computer op zijn eigen kamer. Als wij hem stimuleren iets anders te gaan doen, doet hij dat wel, hij zit bijvoorbeeld op voetbal en speelt wel eens met andere kinderen basketbal op het

veldje. Hij laat de hond uit, als we hem dat vragen. Maar de computer is zijn grote liefde. Ik ben bang een beetje te groot. Andere dingen interesseren hem niet. Op school gaat het trouwens wel goed, hij gaat naar het vwo. Maar het lijkt me niet gezond dat die jongen opgaat in de games.'

Pedagogisch competent

Pas stap 1 toe op deze casus.

Wat weet jij over (on)verantwoord internetgebruik?

Wat weet jij over rsi bij kinderen?

Zoek zo nodig informatie.